

immaterieel erfgoed

IJspret

Valentijn

Vergeten keuken

Carnaval

Een nieuw beleidsveld en een nieuw tijdschrift

Met de aanstaande Nederlandse ratificatie van het UNESCO Verdrag voor de bescherming van het Immaterieel Erfgoed heeft Nederland er een nieuw beleidsveld bij gekregen. Daar komen heel wat zaken bij kijken. Het UNESCO verdrag verplicht Nederland het eigen immaterieel erfgoed in kaart te brengen door middel van een of meerdere inventarissen en vervolgens ook maatregelen te nemen die gericht zijn op het behoud en het doorgeven van dit immaterieel erfgoed aan volgende generaties. Bijvoorbeeld door middel van promotie, bewustwording en educatie.

Competent body

Het UNESCO verdrag verplicht Nederland tot het aanwijzen van een *competent body*, die zorg draagt voor de implementatie van de conventie. De Staatssecretaris voor Cultuur heeft het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) aangewezen om, als zelfstandig onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum, een nieuw topinstituut voor immaterieel erfgoed te vormen, dat verantwoordelijk wordt voor het in praktijk brengen van het verdrag.

Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) werkt reeds geruime tijd aan de voorbereiding van de implementatie van het UNESCO verdrag. Niet alleen zijn wij bezig met een plan van aanpak voor de nationale inventaris, wij zijn ook al begonnen met het begeleiden van immaterieel erfgoedgemeenschappen die de intentie hebben om het eigen immaterieel erfgoed voor te dragen voor de nationale inventaris en wie weet later ook voor een van de internationale UNESCO lijsten van het immaterieel erfgoed. UNESCO hecht er namelijk veel waarde aan dat de immaterieel erfgoedgemeenschappen zelf zorg dragen voor het beheer en behoud van hun erfgoed. Immaterieel erfgoed is geen speeltje van professionals, maar hoort thuis bij de groepen en mensen die het betreffende immaterieel erfgoed dragen.

Van traditie naar immaterieel erfgoed

Tradities deel je met anderen en je praktiseert ze vaak op de manier zoals je die van huis uit hebt meegekregen. Tradities beleef je vaak onbewust. Bij immaterieel erfgoed zetten mensen zich bewust in om een traditie door te geven aan volgende generaties. Om in aanmerking te komen voor plaatsing op de immaterieel erfgoedinventaris moet een gemeenschap een voordracht doen, gekoppeld aan een plan over hoe men het betreffende immaterieel erfgoed een toekomst denkt te geven. Dit veronderstelt een actieve groep mensen, die zich daarvoor wil inzetten. Bij immaterieel erfgoed gaat het bijna altijd om tradities. Maar niet iedere traditie krijgt ook automatisch een plek op de inventaris van het immaterieel erfgoed. Het is aan de erfgoedgemeenschap zelf om wel of niet een voordracht te doen.

Een nieuw tijdschrift

Bij een nieuw beleidsveld hoort een nieuw kennisinstituut voor het immaterieel erfgoed en natuurlijk ook een nieuw tijdschrift. *Immaterieel Erfgoed* biedt achtergrondinformatie over immaterieel erfgoed in Nederland en over de immaterieel erfgoedgemeenschappen die erachter schuil gaan. Tevens informeert het over actuele ontwikkelingen en beleid. Het blad is bedoeld voor iedereen die zich op de een of andere manier betrokken voelt bij immaterieel erfgoed.

Net als tradities is ook immaterieel erfgoed van iedereen en van ons allemaal. Het is erfgoed waarmee wij ons identificeren, erfgoed dat van alles zegt over onze culturele identiteit. Immaterieel erfgoed gaat daarom over voor iedereen herkenbaar erfgoed. Het tijdschrift maakt immaterieel erfgoed zichtbaar voor een breed publiek, maar biedt ook handreikingen voor iedereen die er beleidsmatig mee aan de slag wil gaan.

INEKE STROUKEN
hoofdredacteur

**DOE MEE MET
HET JAAR VAN
HET IMMATERIEEL
ERFGOED**

VOOR MEER INFORMATIE ZIE: WWW.JAARVANHETIMMATERIEELERFGOED.NL

Inhoud

Valentijnsdag in Westerhoven De traditie van een bijzondere waterbron	4
Agenda	10
De vergeten keuken Culinaire tradities	12
Wereldkampioenschap Snert en Stampot koken	17
Boeken	18
Gemeenschap en Gemeentelijke inventaris Immaterieel erfgoed in een Noord-Hollandse kustplaats	20
Boeken VIE	24
Met vorst binden we de ijzers onder Ijspret als immaterieel erfgoed	26
Nieuws	32
De Vastelaovend van Jocus De traditie van één van de oudste carnavalsverenigingen van Nederland	34
Yamahoko-optocht Een voorbeeld van immaterieel erfgoed in Japan	42
Eerste trefdag immaterieel erfgoed gemeenschappen Verslag van de studiedag in Utrecht	46
Nieuwe Hindelooper kunst	50

Kijk ook op www.volkscultuur.nl

Een lange rij deinende lichtjes door het donkere landschap. Het regent zachtjes, de hier en daar opgestoken paraplu's maken de sfeer nog intiemmer. Iedereen loopt met een brandende kaars in de hand. Er wordt op gedempte toon gesproken met elkaar. Dan wordt er vooraan in de processie een lied ingezet waarvan de melodie verwaait naar de achterhoede. Een sein om ook daar te gaan zingen: 'Sta in nood aan onze zij, sta ons bij, oh Valentijn.' Na het laatste refrein klinkt het 'Wees gegroet Maria'. Halverwege het gebed nemen andere processiegangers het over en na de woorden 'bid voor ons zondaars, nu en in het uur van onze dood', begint het weer van voren af aan. Steeds opnieuw, waardoor er een cadans ontstaat die alleen wordt onderbroken door het 'Onze Vader' of opnieuw het Valentijnslied. De verbondenheid is voelbaar. Het gezamenlijke doel ligt zo'n anderhalve kilometer verder: de kapel van Sint Valentinus, op deze avond vanuit de verte zichtbaar als een verlichte plek in de duisternis.

TEKST Jolly van der Velden
FOTO'S Jan Stads, Monica Vanhercke

De traditie van een bijzondere waterbron

Valentijnsdag is sinds de jaren negentig goed bekend in Nederland. De dag waarop je al dan niet anoniem je geliefde een kaart stuurt of verrast met een cadeautje. Valentijnsdag wordt inmiddels ook wat breder benut als een dag waarop je iemand kunt bedanken, bijvoorbeeld met een bosje bloemen. De themadag – het is in Nederland geen officieel feest – kwam overgewaaid uit Amerika, waarna de commercie er met succes een flinke slinger aan heeft gegeven. Toch neemt de populariteit niet ieder jaar verder toe. Er zijn zelfs aanwijzingen dat jongeren Valentijnsdag inmiddels al weer minder interessant zijn gaan vinden. Misschien zijn we er hier gewoon ook te nuchter voor en staat de op de voorgrond tredende commercialisering ons tegen.

De historische Valentinus

Over de oorsprong van Valentijnsdag zijn verschillende meningen. Er zijn wetenschappers die ervan uitgaan dat het Valentijnsfeest aan het eind van de vijfde eeuw, op 14 februari is ontstaan. Dit zou gebeurd zijn om het vruchtbaarheidsfeest Lupercalia te vervangen, dat door de Romeinen op 15 februari werd gevierd.

De eerste schriftelijke vermelding van het Valentijnsfeest komt van 'de vader van de Engelse literatuur' Geoffrey Chaucer. In 1382 bracht hij in zijn gedicht *Parlement of Foules* Valentijnsdag in verband met jonggeliefden en daardoor indirect met vruchtbaarheid:

'For this was on seynt Volantynys day
Whan euery bryd comyth there to chese his make.'

'Want dit was op Sint Valentijnsdag
Als elke vogel zijn maatje komt kiezen.'

Over de historische figuur Sint Valentinus bestaat ook enige onduidelijkheid. Er zijn meer christelijke martelaren geweest met die naam die later heilig zijn verklaard. In de derde eeuw, tijdens het bewind van keizer Claudius II, was er in Rome een priester Valentinus die bekend stond om zijn wijsheid en deugdzaamheid. Omdat hij zich uitsprak tegen de Romeinse goden werd hij ervan beschuldigd een tovenaars te zijn die probeerde de keizer in zijn macht te krijgen. Volgens de legende werd hij uitgeleverd aan justitie om veroordeeld te worden. De rechter had echter een dochttertje dat blind was. Toen Valentinus het over het licht van de christelijke God had daagde de rechter hem uit zijn dochter te genezen, door haar het licht in de ogen terug te geven. Door een gebed gebeurde dit wonder. Hierna bekeerden de rechter, zijn vrouw en hun huishouding zich tot het christendom, waarna ze allemaal gevangen werden gezet door de keizer. Valentinus zelf werd gemarteld en onthoofd.

In optocht lopen de mensen al zingend naar de Valentijnskapel.

Deze priester wordt vaak verward met bisschop Valentinus van Terni, die ongeveer in dezelfde tijd leefde. De naam Valentinus betekent letterlijk gezond, krachtig. De connectie met 'vallende ziekte', epilepsie, waarvoor de hulp van Valentinus vaak wordt ingeroepen, zou te maken hebben met zijn naam.

Valentijnsputje

In Westerhoven in Noord-Brabant speelt de commercie geen rol op 14 februari. Sterker nog: het is de enige plaats in Nederland waar Sint Valentinus al eeuwenlang wordt vereerd. Ter gelegenheid daarvan wordt het dorp op die dag omgedoopt tot Valentinusdorp. Sint Valentinus of Valentijn wordt in Westerhoven om hulp gevraagd bij ziekte of tegenslag. De kapel die aan hem

Valentijnsdag in Westerhoven

is gewijd ligt aan de Loverensdijk en is iedere dag open voor een stil moment, een gebed of voor het opsteken van een kaarsje.

De huidige kapel is nog niet zo oud. Hij werd na de Tweede Wereldoorlog gebouwd uit dank dat het dorp zo goed de oorlog was doorgekomen. Tijdens de bouwwerkzaamheden werden er oude fundamenten blootgelegd, waardoor bestaande verhalen over een eerdere kapel werden bevestigd. Het is niet duidelijk wanneer die eerdere kapel is gebouwd of verloren is gegaan. Wel is duidelijk dat de waterput, die vlak naast de kapel aan de oever van het snelstromende riviertje de Keersop ligt, één van de oudste plekken van het dorp is. Mogelijk stamt de put al uit de achtste eeuw. Hij werd toegewijd aan de heilige Valentinus en door de eerste geloofsverkondigers in de streek als doopvont gebruikt. Vóór het christendom was de put waarschijnlijk ook al van betekenis voor de plaatselijke bevolking: waterbronnen werden in die tijd vereerd als symbool van de oorsprong van het leven.

Een wonderlijk natuurverschijnsel is dat het water in de put altijd hoger staat dan het waterpeil van het riviertje dat er vlak naast stroomt. Bijzonder is ook dat er geneeskrachtige eigenschappen aan het bronwater toegeschreven worden. Het water zou verlichting geven bij huidziekten, koorts, reumatische pijnen en bij 'vallende ziekte'.

Hij staat in nood aan onze zij

Voordat de processiegangers naar de kapel trekken, komen ze bij elkaar in de Sint Servatiuskerk in de Dorpsstraat. Bij de ingang wordt een liturgie uitgedeeld en iedereen krijgt twee snoephartjes. Rond het beeld van Sint Valentinus staan bossen bloemen in allerlei kleuren, kindertekeningen met harten hangen aan een lijn.

Het lof doet door de Latijnse gezangen plechtig aan. Iedereen lijkt moeiteloos mee te kunnen zingen, ook al blijkt na afloop dat zingen in het Latijn geen wekelijkse kost meer is voor de kerkgangers. 'Valentinus is ons houvast bij ziekte en tegenslag, onze voorspreker bij God. Hij staat in nood aan onze zij,' zegt de pastoor. Een oudere dame knielt om te bidden, ze heeft een blauwglanzende rozenkrans in haar handen.

Na de dienst verzamelen de mensen zich op het plein voor de kerk waar de kaarsen worden uitgedeeld. Op de houder, een afgeknipte plastic melkfles, is de tekst van een Valentijnslied geplakt, zodat iedereen die dat wil mee kan zingen. Er heerst een gemoedelijke sfeer. Deze avond lopen er naar schatting honderdvijftig mensen mee in de processie. 'Het moet eigenlijk niet groter worden,' zegt één van de processiegangers. 'Ook niet commercieel. Zo is het precies goed.' En al lopende verzucht een vrouw: 'Je wilt dit aan je kinderen en kleinkinderen meegeven.' Een oudere dame met een rollator kan de tocht niet meemaken, maar ze is gelukkig die middag toch even bij de kapel geweest, opgehaald door een kennis met een auto. 'Dat is toch wel belangrijk op een dag als deze,' vindt ze.

Dat Valentinus een houvast is voor een groot deel van de bevolking van Westerhoven blijkt niet alleen uit het aantal mensen dat meeloopt. Ook door het jaar heen wordt de kapel als rust- en steunpunt goed bezocht. Eén van de processiegangers vertelt: 'We hadden op het werk een collega die een kleintje heeft moeten afgeven. Dan gaan we toch wel een paar keer naar de kapel om steun te vragen.'

Als de hele stoet is aangekomen bij de kapel wordt er kort gesproken en gebeden. Ook wordt er gezongen, dit keer onder begeleiding van de plaatselijke fanfare. Iedereen krijgt de gelegenheid even naar binnen te gaan in het door kaarsen verlichte kapelletje. Het blankhouten beeld van Sint Valentinus straalt sereen. Na afloop wordt er warme chocolademelk met koek geserveerd in de schuur van de boerderij van de familie Hoeks. 'We doen dit al vijftwintig jaar na de processie,' zegt een van hen. 'Waarom? Ach, het is een mooie traditie en we liggen op de route.'

Saamhorigheid

Pastoor Rijkers is al 33 jaar pastoor in Westerhoven en heeft dus heel wat keren met de processie meegelopen en bij de kapel de menigte toegesproken. Hij beseft wel degelijk dat deze traditie bijzonder erfgoed is en is er trots op dat zijn parochie in dit opzicht uniek is in Nederland. Valentinus heeft duidelijk een rol in het dorp. Door de heilige wordt de verbondenheid met elkaar benadrukt. De klemtoon ligt op zieken en op mensen in nood. Er ligt hier geen nadruk op de jonggeliefden.

Bij de kapel krijgt iedereen de gelegenheid om even te bidden of een kaarsje op te steken.

Westerhoven is de enige plaats in Nederland waar Sint Valentinus echt wordt vereerd.

Het beeld van Sint Valentinus in de kapel

Op het kerkplein voor de Sint Servatiuskerk worden de kaarsjes uitgedeeld.

De kapel met de put. Het water in de put staat hoger dan het water in het riviertje naast de kapel.

De plek van de Valentijnsbron is al eeuwen een plaats om te mediteren.

‘Ik vind het veel waard dat mensen bij ziekte of in nood steun bij elkaar zoeken,’ zegt pastoor Rijkers. ‘Op die ogenblikken is het heel belangrijk dat iemand niet alleen staat. Het zoeken van steun bij Sint Valentinus leeft echt in de parochie, het hele jaar door. De kerk is op slot, dat moet tegenwoordig wel, maar er wordt gemakkelijk een bezoek gebracht aan de kapel. Mensen vinden er rust. Het is belangrijk een plek te hebben waar je heen kunt gaan. De viering is een traditie van het dorp en dat gebeurt nogal plaatselijk. Wel doen er wat mensen van omliggende dorpen of mensen die een binding hebben met Valentijn mee.’ Bang dat de traditie niet meer interessant zal zijn voor de volgende generatie is Pastoor Rijkers niet. Het is niet nodig om actief de kinderen en jongeren erbij te betrekken, het gaat vanzelf. Kleine kinderen lopen vanwege het tijdstip natuurlijk niet mee, maar oudere kinderen en pubers wel. ‘Meelopen in zo’n tocht in het donker, met die lichtjes, vinden ze in het algemeen indrukwekkend en ook zij ervaren de gemeenschap: ze horen erbij,’ zegt de pastoor.

‘Wat ook sterk leeft is het houden van een noveen,’ vervolgt hij. ‘Wanneer er in de buurt iemand ernstig ziek is spreken de mensen met elkaar af dat ze negen dagen op een rij naar de kapel gaan om te bidden voor die persoon. Ze gaan om beurten of trekken er samen naar toe om in gedachten bij de zieke of het zieke kind te zijn. Heel mooi vind ik dat. Het schept ook een hechte band in een buurt.’

Valentijnskapel

Pastoor Rijkers is ervan overtuigd dat de kapel niet voor niets op de plek naast de waterbron staat. ‘Ik denk dat de oorsprong van het gebruik van de put als doopvont ligt bij de missionarissen, de eerste geloofsverkondigers. Zij waren in Rome langs het graf gekomen van de priester/martelaar Valentinus en zijn daar aangegrepen door het feit dat hij in 260 zijn jonge leven heeft gegeven voor het geloof. Hij was een steun voor hen, vandaar dat ze de bron aan hem hebben gewijd.’

‘Deze kapel is in 1947 gebouwd. Waarschijnlijk is er op dezelfde plek een kapel geweest die verwaarloosd is of misschien wel is afgebroken, wie weet. Het wonderlijke is dat door de eeuwen heen de mensen er altijd naartoe zijn blijven gaan, de plek heeft een bepaalde aantrekkingskracht. Het is bijzonder dat zelfs wanneer er verder niks meer is, het gevoel ervoor toch intact blijft. Men ging er niet ploegen en zaaien; dat stuk grond bleef bewaard voor verering. Zo is het ook gegaan met het beeld van Valentinus. We weten natuurlijk niet hoe hij eruit heeft gezien. Hier in de gang van de pastorie staat een beeld van de apostel Jacobus, dat heeft lang in de kerk gestaan als zijnde Valentinus. We zijn op een gegeven moment op zoek gegaan naar een beeld van Valentinus en vonden er min of meer bij toeval een die we konden kopen. Naar aanleiding van dat beeld is een kleiner beeld gemaakt voor in de kapel. Het oorspronkelijke beeld dat daar stond was in 1971 gestolen. Ondanks dat er toen geen beeld meer was, ging alles gewoon door. Toen er geen kapel was ging men nog steeds naar die plek en toen er geen beeld in de kapel was bleef men daar ook gewoon heen gaan.’

De kapelmeesters

‘De godsdienst zwakt af, of dat denkt men. Als je ziet wie er bij ons allemaal in de kapel komen, dan snap je bijna niet dat het geloof terugloopt, zoveel zijn het er.’ Aan het woord is de heer Beltjens, kapelmeester en voorzitter van de Sint Valentinusvereniging. ‘Men wil niet meer geloven op zondagochtend,’ vervolgt hij, ‘maar even in de kapel een kaarsje opsteken of een moment stilte zoeken, dat gebeurt vaak genoeg.’

Een ploeg van zeven vrijwilligers, de kapelmeesters, zorgt ervoor dat de kapel iedere dag open is. Zij letten erop dat alles netjes blijft, er kaarsen voorradig zijn en dat de kapel in gebruik kan blijven. Zij organiseren ook elk jaar de processie en zorgen dat er op Valentijnsdag ’s morgens een plantje wordt bezorgd bij alle zieken en bejaarden van het dorp, als een blijk van medeleven.

Echt verklaren kan de heer Beltjens de grote belangstelling voor de kapel niet: ‘Wie het weet, mag het zeggen. De kapel heeft in ieder geval een heel sociale rol binnen de gemeenschap. Het heeft ook met de mooie plek te maken. Passerende wandelaars en fietsers bezoeken de kapel namelijk ook. Daarnaast is er voor elk wat wils. Ook mensen die niet, of niet meer gelovig zijn, gaan er langs of bellen met de vraag of er een kaarsje aangestoken kan worden.’

Naar de bron van Valentijn trekken steevast vrome scharen...

Elk jaar zal er op de naamstag van Sint Valentinus weer in het donker naar de kapel worden getrokken. Ook dan zal er weer gezongen worden:

‘Bij de snelle waterbeek staat vanouds uw schutskapelle; zend uw zegen op ons neer, als we om uw hulpe snellen.’

Schoon!

Vroeger begon de lente stevast met de Grote Schoonmaak. Het hele huis werd van zolder tot kelder leeg gehaald, gesopt en gepoetst. Tegenwoordig houdt bijna niemand meer een echte grote schoonmaak, zoals onze moeders en grootmoeders dat deden. Alles werd onder handen genomen. Alle bedden gingen naar buiten, het linnengoed werd gewassen en het koper en zilver werd gepoetst. Hoe pakten onze moeders deze grondige reiniging van het huis eigenlijk aan zonder Dyson stofzuiger, Swiffer en Mr. Muscle?

In de tentoonstelling Schoon! in Streekmuseum Krimpenerwaard zijn van 20 maart tot en met 28 mei de oude schoonmaakartikelen en hulpmiddelen van weleer te zien.

www.streekmuseumkrimpenerwaard.nl

Vlooiestoken

Elk voorjaar wordt er op de Bedafse Bergen in Uden een groot vuur gestookt, dat het einde van de winter en het begin van de lente markeert: het vlooiestoken. Al eeuwenlang wordt het vuur ontstoken op de eerste zondag na Carnaval. Na de winter zaten de strozakken waar de mensen op sliepen vol met vlooiën en ander ongedierte. Om te vieren dat de lente was aangebroken sleepte iedereen zijn oude stromatras naar buiten de berg op. Hier werd het stro feestelijk verbrand. Ook al is het niet meer nodig om het beddengoed te verbranden, nog steeds is het vlooiestoken een echte traditie in Uden.

In een lange slinger lopen mensen zingend de Bedafse Berg op, waar om klokslag 20.00 uur het vuur wordt aangestoken. Voor de ouderen die de tocht naar boven niet meer kunnen maken, wordt er in Gasterij De Pier een groot scherm geplaatst, zodat ze de traditie toch een beetje mee kunnen maken. Jarenlang werd er met vlooiestoken ook een openluchtspel opgevoerd. Helaas kan dat in verband met het ontbreken van geld niet door gaan.

Krombroodrapen Munstergeleen

In Munstergeleen is het krombroodrapen met halfvasten een traditie. Veel mensen hadden het vroeger in de vastentijd erg zwaar. Hun wintervoorraad voedsel raakte op. Door de evangelielezing van de wonderbare broodvermenigvuldiging ontstond het gebruik dat degenen die genoeg te eten hadden, brood uitdeelden aan de mensen die in armoede leefden. In Limburg werd op de zondag van halfvasten door

vader of moeder een aantal krombroodjes in de tuin verstopt zodat de kinderen deze zouden vinden. Men werd verteld dat de broodjes uit de hemel waren komen vallen.

In 1972 herintroduceerde de Stichting Krombroodrapen Kommittee Munstergelaen de traditie van het krombroodrapen. Sindsdien worden de halvemaanvormige broodjes eerst gezegend in de Heilige Mis en vervolgens in een feestelijke stoet meegenomen naar recreatiegebied De Windraak. Hier worden de broodjes omhoog gegooid naar de grabbelende kinderen en graaiende volwassenen. Dit jaar is het krombroodrapen in Munstergeleen op 18 maart 2012.

Paastradities in Hellendoorn

Het Overijsselse plaatsje Hellendoorn kent veel paastradities. Het start al in de week voor Palmzondag, als kinderen hun traditionele palmpasestokken maken. Sinds 1950 organiseert Stichting Oald Heldern de Noaberschap de optocht voor kinderen op Palmzondag. In een lange slinger van wel duizend mensen trekken de kinderen met hun zelfgemaakte stokken door het centrum. Een relatief nieuw gebruik is de wijkpalmpasens: grote palmpasens op een karretje die wijk- en buurtverenigingen maken. Onderweg worden er eieren uitgedeeld aan (oudere) dames.

Een week later, op eerste paasdag wordt het paasvuur aangestoken.

Ook hier is de stichting betrokken bij de organisatie, die steeds meer voeten in de aarde heeft door de strenge veiligheidseisen. Het paasvuur is zo sterk verankerd in de Hellendoornse samenleving, dat er altijd een oplossing wordt bedacht voor eventuele problemen. Een traditie die wel aan het verdwijnen is, is het eierkuul'n of eierrollen. Op de Hellendoornse Berg ligt de Kuulbargien (baan). Van die baan rolden mensen hun gekookte eieren. Degene die het ei het verst weg rolde, had gewonnen. Ook was er een variant waarbij een eerder gerold ei geraakt moest worden. De baan is er nog, maar tegenwoordig doet er bijna niemand meer aan eierkuul'n. Nu organiseert Oald Heldern hier het eieren zoeken. Maar de Kuulbargien ligt er nog, dus wie weet gaan mensen dit jaar weer ouderwets eierrollen.

Jubileum De Terebinth

Afgelopen najaar vierde De Terebinth haar 25 jarig bestaan. De Terebinth is een onafhankelijke landelijke vereniging die zich inzet voor de funeraire cultuur. Behoud en aandacht voor waardevolle begraafplaatsen staat daarbij voorop. De Terebinth gebruikte het jubileum om na te denken over de toekomst. De afgelopen 25 jaar is er veel veranderd in de Nederlandse uitvaartcultuur. De opkomst van nieuwe beroepen, zoals bijvoorbeeld ritueelbegeleiders, maakt dit al duidelijk. Waar nog niet zo lang geleden de pastoor of de dominee een hoofdrol had in de organisatie van de (kerkelijke) begrafenis, is er nu een heel nieuw soort van uitvaartondernemers bijgekomen, die vooral wil inspelen op de persoonlijke

wensen van de nabestaanden zelf. Hoe het beeld er over 25 jaar mogelijk zou kunnen uitzien, is het onderwerp van het jubileumboek *Over 25 jaar. De toekomst van de funeraire cultuur*. In dit boek wordt ingegaan op manieren van dodenbezorging (niet alleen crematie en begraven, maar in de toekomst misschien ook als een luchtpijl de ruimte ingeschoten), maar ook de rouwverwerking, waarin internet een steeds belangrijker rol lijkt te gaan spelen getuige de nu al florerende condoleanceregisters op internet, waarop nabestaanden een persoonlijk woord kunnen achterlaten. Voor de directe toekomst is besloten om ook het immateriële aspect meer aandacht te geven, vanuit de gedachte dat niet alleen de zorg voor grafstenen en begraafplaatsen belangrijk is, maar dat ook de aandacht voor het ritueel rondom de dood essentieel is als je een toekomst wilt geven aan de funeraire cultuur in Nederland. Samen met anderen denkt De Terebinth na om de traditie van Allerzielen voor te dragen voor de Nederlandse inventaris van het immaterieel erfgoed.

Oude moestuin

Vanaf 15 april zijn de tuinen rond Landgoed Brakel in de Bommelerwaard op de eerste en derde zondag van de maand toegankelijk voor publiek. De prachtige tuin werd gelijktijdig met Huis Brakel in 1768 aangelegd als moestuin en heet nog steeds de Oude Moestuin. Moestuinen bieden een kijkje in het dagelijks leven van weleer. De planten, kruiden en zaden werden niet alleen gegeten, maar ook gebruikt als geneesmiddelen en in huismiddeltjes. De tuin en het omringende landgoed zijn in handen van Geldersch Landschap.

www.oudemoestuin.nl

Holi

Op 8 maart vieren Hindoes het Holifeest. Volgens de Hindoeïstische kalender valt dat op de dag na de volle maan van de maand Phaguá. Daarom wordt het ook wel Holi Phaguá genoemd. Ook in Nederland wordt Holi groots gevierd. De avond vóór de viering van Holi, is de Holikaverbranding door de pandit (priester), waarbij er wordt gezongen en muziek gemaakt. De aanwezigen krijgen na de ochtenddienst een tilak, stip, op het voorhoofd. Daarna barst de viering van Holi los.

Met Holi wordt de overwinning van het goede (het voorjaar) op het kwade (de winter) gevierd. De lente kenmerkt zich door de kleurenpracht van planten en bloemen die weer groeien en dieren die zich weer laten zien. Met Holi bestrooien en besprenkelen mensen elkaar met gekleurde poeders, gekleurde vloeistoffen en parfums. Hiermee verwijzen ze naar de nieuwe kracht en vreugde van de lente. Holi is ook een nieuwjaarsfeest. De mensen wensen elkaar Subh Holi!

www.holisamen.nl

De vergeten keuken

Tekst Elise Meijer
Foto's Historische Groentehof, Beesel

Eén van de belangrijkste dingen in het leven van een mens is eten. Het is onmisbaar, maar tegelijkertijd zo gewoon, dat de meeste mensen er amper bij stilstaan. Toch bepalen de eetmomenten voor een groot gedeelte de dagindeling. Belangrijke momenten tijdens het leven worden gemarkeerd door speciale gerechten. Het gezamenlijk nuttigen van dat voedsel is daar een vast onderdeel van. Lang geleden ontstaan vanuit noodzaak, is voedsel geworden tot een terugkerend ritueel bij bepaalde gelegenheden. Denk maar aan beschuit met muisjes bij de geboorte, de bruidstaart bij het huwelijk, maar ook de taaitaipoppen bij Sinterklaas en de eieren met Pasen.

Penen, knollen en wortelen, zoals deze Yellowstone wortel, werden vaak gegeten.

Oude groenten hebben soms heel mooie namen, zoals Huttentut.

De variëteit aan groenten was veel groter dan nu in de supermarkt te vinden is.

Huberts Mischung bonen

Eeuwenlang bestond koken uit het bereiden van eten boven een open vuur. Dat betekende het grillen van vlees of vis, het koken van éénpots maaltijden en het bakken van brood in aparte bakhuizen. Vooral de armen aten bijna bij elke maaltijd pap of brij. En anders een husselpot of soep van beschikbare groenten en vlees of vis als die beschikbaar waren. De bekende stampot in velerlei varianten komt hieruit voort.

Wat at men vroeger zoal? Veel soorten kool en bonen, noten, vruchten en verschillende soorten penen en knollen. Uiteraard alleen in de seizoenen waarin ze beschikbaar waren. Dat betekende een overvloed in de zomer en het najaar en een tekort in het vroege voorjaar. Dan werd elk groen sprietje dat zijn kop boven de grond stak, geplukt en verwerkt in een gerecht.

Voedselconservering

Om dit tekort te ondervangen heeft men verschillende manieren van conserveren bedacht. Het drogen van vruchten, vlees en vis is welbekend. Soms hing men de producten in de schoorsteen, waar deze gerookt werden. Een prima manier van conserveren, die een heel aparte smaak eraan toevoegde. 'Men is die smaak gaan waarderen. De noodzaak is veranderd in genieten,' legt Carolina Verhoeven, oprichter van de Academie Culinaire Historie, uit.

Andere manieren zijn het inkoken met zoetstof tot gelei of jam, het inleggen in pekkel, vet, alcohol of het destilleren. Al deze conserveringswijzen worden nog steeds toegepast, nu vooral voor de aparte

smaak die de gerechten hierdoor krijgen. Aan het einde van de negentiende eeuw ontwikkelde men een nieuwe manier van conserveren: het wecken of inmaken. Daarvoor was een weckketel nodig. Huisvrouwen gingen massaal aan het wecken en hele kelders stonden vol flessen met ingemaakte groente en fruit. De hele winter was er voldoende eten beschikbaar. Tenminste voor de mensen met een groentetuin.

Uitgebreid assortiment

Dat lijkt eentonig, dat eten van vroeger, vooral 's winters. Dat zal het voor sommigen ook wel geweest zijn. Maar wat men nu niet meer beseft, is dat de variatie aan groenten en fruit toen veel groter was. 'Men maakte geen appelmoes van zomaar een willekeurige appel. Nee, men zocht speciale zurige appels voor de moes uit. Men kende al die soorten ook, samen met hun eigenschappen. Veel soorten bestaan niet meer, andere nog wel,' legt Jacques Collen, medeoprichter van de Academie voor Streekgebonden Gastronomie (ASG), uit. Uiteraard scheelde het ook of men op vruchtbare grond woonde of op schrale zandgronden, waar amper iets wilde groeien. De eisen aan het voedsel waren ook anders dan tegenwoordig.

'Arme mensen hadden altijd honger. Het vele handwerk vroeger was zwaar, men had calorierijk voedsel nodig,' vertelt Jac Nijskens, oprichter van de Historische Groentehof in Beesel. 'Ik ben al jaren bezig om die vergeten soorten groenten en fruit weer terug te vinden. Ik reis er heel Europa voor af en vind soms iets in een tuin

De Historische Groentehof in Beesel verzamelt kennis over vergeten en bijna verdwenen groenten en geeft die kennis door aan geïnteresseerden.

van een oude zonderling, die de soort nog van zijn grootouders heeft. Ondertussen heb ik meer dan zeshonderdvijftig soorten groenten en fruit. Ik lees ook oude boeken, maar als er al iets over groenten in staat, gaat het meestal over de medicinale werking. Ik kom veel leuke groentenamen tegen, zoals tripmadam, huttenhut, snottebelletjes.'

Het fornuis

Een uitvinding die een grote invloed heeft gehad op de manier van koken is die van het fornuis met meerdere kookpunten. Voorheen was de normale manier van voedsel bereiden het grillen boven een vuur of het koken in één pot. Maar vanaf het moment dat het fornuis beschikbaar was, kon men tegelijk in verschillende pannen koken of bakken. Dat betekende een uitbreiding van gerechten en het werd mogelijk om aardappelen, groenten en vlees tegelijk op te dienen. Er verschenen kookboeken met recepten om mensen te leren omgaan met deze nieuwe mogelijkheden.

Maar ook de uitvinding van de elektriciteit heeft veel bijgedragen aan de omslag in de kook- en eetcultuur. Dit kwam door verschillende zaken. Ten eerste werd de dag verlengd. Voorheen at men voordat het donker werd en ging men naar bed zodra de avond was gevallen. Door de elektrische verlichting, in en om huis, kon men 's avonds ook nog dingen gaan ondernemen. Niet alleen in huis, ook buitenshuis. Voor de gegoede burgerij kwam het 'uit eten gaan' in zwang. 'Het Krasnapolsky Hotel in Amsterdam bijvoorbeeld baadde 's avonds in het licht, dat was heel bijzonder en luxe. De restaurants waar men heen ging, deden hun best om uit te blinken in bijzondere gerechten. Deze gerechten moesten vaak van tevoren worden klaargemaakt en de producten kwamen uit verre landen. Dat betekende dat er ook behoefte kwam aan meer mogelijkheden voor bewaren. De manieren van het conserveren van producten en gerechten werden uitgebreid. Dit bracht ook weer een behoefte aan meer personeel met zich mee,' vertelt Carolina Verhoeven. Kortom, in de tijd van de industriële revolutie vond er ook een revolutie in de keuken en het eten plaats. Want men wilde thuis ook de gerechten uit de restaurants kunnen maken, door de vrouw des huizes zelf of door het keukenpersoneel.

Nooit meer schaarste

De Tweede Wereldoorlog was een tijd van schaarste en honger. De mensen die de oorlog overleefd hadden, waren vastbesloten om nooit meer zoiets mee te maken. Alles moest beter, meer en vooral modern zijn. Nieuwe apparatuur werd in hoog tempo op de markt gebracht en de huisvrouw werd van alle kanten geleerd hoe ze hiermee om moest gaan. Reclame prentte de argeloze klanten in wat ze moesten kopen en levensmiddelenfabrikanten brachten receptenboekjes uit om te laten zien hoe ze de levensmiddelen moesten verwerken. Het oude werd massaal overboord gezet, alleen het nieuwe was goed, en het liefst in grote hoeveelheden. Vlees en vet voor iedereen werd gevoeld als een teken van welvaart. Veel oude groente- en fruitsoorten verdwenen, nieuwe planten en bomen die een grotere opbrengst gaven, werden gekweekt. Dat hierbij de smaak en variatie voor een groot deel verloren gingen, werd in het begin niet als nadeel ervaren.

Behoeft aan smaak

Inmiddels zijn we een paar generaties verder en honger en schaarste zijn onbekende begrippen voor de meeste mensen in ons

land. De verworvenheden van na de oorlog worden nu met andere ogen bekeken. Overvloed is niet meer synoniem aan rijkdom en welvaart, maar roept eerder beelden op van welvaartsziekten en obesitas. Men begint te missen wat bijna verloren is gegaan. Inderdaad 'bijna', want er zijn mensen die zich inspinnen om de oude plantensoorten en smaken weer terug te brengen. De behoefte aan smaak en variatie, maar dan vermengd met de moderne technieken in de keuken, laat zich horen en wint aan belangstelling. Natuurwinkels, boerenmarkten en bedrijven die op ambachtelijke wijze hun producten bereiden, floreren. De oude manieren van conserveren met hun kenmerkende smaken worden meer en meer gewaardeerd. Ook ouderwetse, simpele kooktechnieken zijn in deze tijden van energiezuinigheid welkom. Men kijkt achterom en probeert terug te krijgen wat zo haastig overboord is gezet. Dit culturele erfgoed dat eeuwenlang zo gewoon was, dat men niet de moeite nam om het op te schrijven, wordt nu met andere ogen bekeken. Veel mensen voelen zich hierdoor aangesproken en houden zich er op de één of andere manier mee bezig.

Oude smaak in een modern jasje

Zo noemden we al Carolina Verhoeven, die de vele aspecten van de volkskeuken onderzoekt en probeert vast te leggen. 'Men vond het bereiden van voedsel zo gewoon, dat er bijna niets is beschreven. De kennis werd doorgegeven van moeder op dochter. Zo ben ik erachter gekomen dat vroeger in Nederland en de Scandinavische landen de top van een den gebruikt werd om te roeren in het varkensbloed, waar men na de slacht worst van maakte. Het was een handige roerstaaf en het voegde een heel speciale smaak toe. Iedereen wist het, maar niemand schreef het op. En nu is het bijna

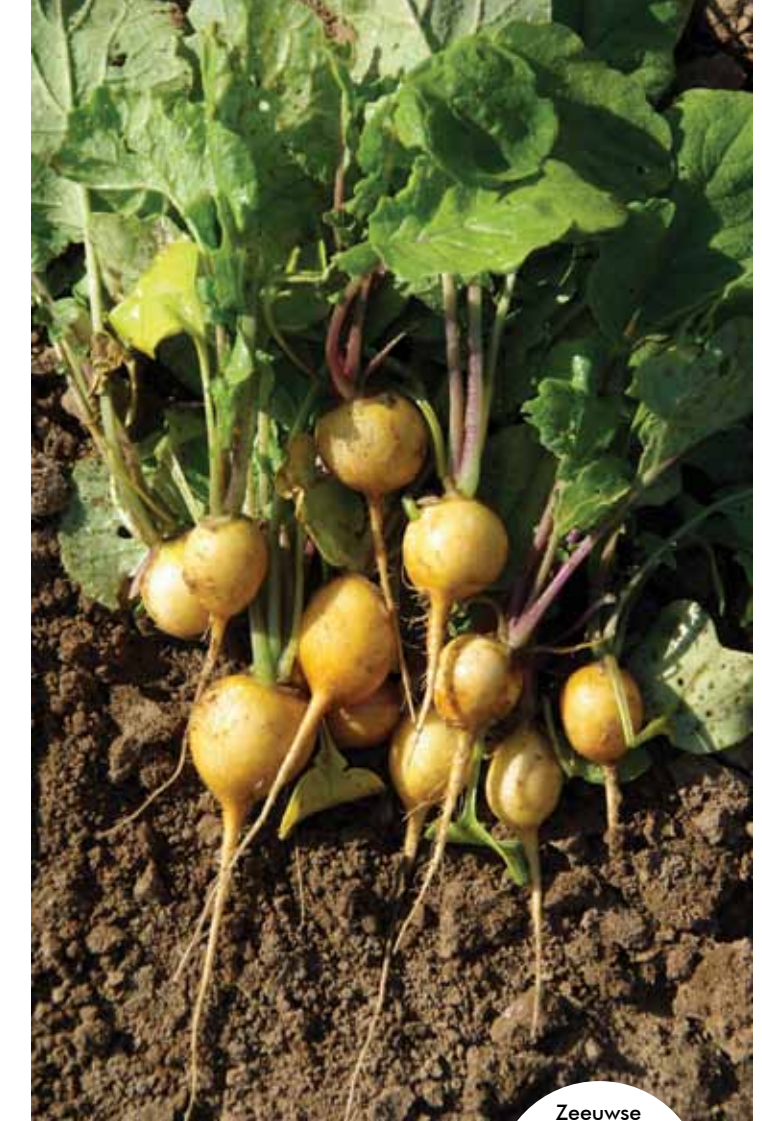
vergeten. Ik zie het als mijn levenstaak om dat soort kennis op te sporen en door te geven.'

Carolina verzamelt niet alleen dit soort wetenswaardigheden, zij probeert de oude kennis ook toe te passen in de moderne tijd. Ze geeft veel lezingen door het hele land en heeft de Academie Culinaire Historie opgericht. Verder verzorgt ze de catering bij vele historische evenementen, waar ze op verzoek ook uitleg bij geeft. Zo kan het gebeuren dat ze de ene week in het Archeon tussen de Vikingen staat te koken en de volgende week ingenieurs van Philips adviseert hoe ze betere keukenapparatuur kunnen maken.

'Het moet passen in het moderne leven. We hoeven niet terug naar af, maar het moet een toevoeging zijn. Ik wil de smaak en de kennis van vroeger doorgeven, en het intensiever en bewuster beleven van eten stimuleren. Tenslotte bepalen eetmomenten het ritme van de dag. Als je daar eenmaal door gegrepen bent, laat het je niet meer los. Dat hoor ik van alle mensen die de opleiding op de Academie gevolgd hebben. Maar ook de mensen die naar mijn lezingen en workshops komen, worden enthousiast. Dat zijn vooral mensen met jonge kinderen, die op zoek zijn naar evenwichtige voeding en duurzaamheid in de keuken.'

Nieuwe recepten met oude rassen

'Ik had nooit gedacht dat het zo'n succes zou worden', zegt Jac Nijsken. Hij begon acht jaar geleden met een kleine moestuin voor vergeten groentesoorten, naast een kookstudio waar hij kookworkshops gaf. Vanaf het begin was er veel aandacht van het publiek en de media. Nog steeds is de Historische Groentehof de enige en

Zeeuwse zeempjes

grootste in zijn soort in Nederland. 'De Historische Groentehof is ondergebracht in een aparte stichting. Er werken nu rond de veertig vrijwilligers, die regelmatig getraind worden. Er zijn gidsen opgeleid en er is iemand die voor de communicatie en de fondsenwerving zorgt. De tuin is puur gericht op groepen van minimaal tien mensen, maar er is zoveel belangstelling, dat wij binnenkort financieel onafhankelijk kunnen draaien. De gemiddelde leeftijd van de bezoekers ligt boven de veertig, mensen die de rust en tijd hebben voor dit soort dingen. Ik houd me zelf voornamelijk met de kookstudio bezig en het ontwikkelen van nieuwe recepten met oude groenterassen. Laatst heb ik nog veertig soorten chips van groenten gemaakt, gekeurd met een aantal vrijwilligers. En ik zoek zaden. Ondertussen heb ik een netwerk van adressen door heel Europa.'

's Winters is het iets rustiger in de tuin. Dan richten de vrijwilligers zich op de uitbreiding van de databank en het uitwerken van speciale thema's voor rondleidingen. 'Want we proberen altijd de groenten een verhaal mee te geven, te plaatsen in een historisch kader. Bijvoorbeeld: wat zat er in de ketel met hutspot, die men in het Spaanse kamp vond na het ontzet van Leiden? Of: wat at Rembrandt toen hij de Nachtwacht schilderde?'

Bibliotheek van de Smaak

De Academie voor Streekgebonden Gastronomie is een van oorsprong Vlaams initiatief. De Academie bestaat alweer vanaf 1981, toen de oprichters België vertegenwoordigden in de eerste vergaderingen in het kader van de Euroterroirs van de toenmalige EEG. Hier werd de basis gelegd voor de Europese labels voor

streekproducten. De ASG heeft momenteel zo'n zeshonderdvijftig leden, onder wie ook een aantal Nederlandse. 'De gastronomie eindigt niet bij de hedendaagse grenzen,' vertelt Jacques Collen, medeoprichter. 'De ASG wil de streekgebonden gastronomie onderzoeken om de horeca te adviseren en het toerisme te stimuleren. De ASG heeft een bestuur en daarnaast verschillende werkgroepen. Wij hebben bijvoorbeeld een bibliotheek van 12.000 boeken, die noemen wij de 'Bibliotheek van de Smaak'. Daarnaast voeren we studies uit en proberen we heemkundeverenigingen en dergelijke te stimuleren hun kennis in te zetten voor de land- en tuinbouw. We inventariseren de streekgebonden, oude gebruiken en gerechten. In andere landen zoals Frankrijk leeft de kennis over de streekgebonden producten veel meer. Daar weet een chefkok precies waar zijn wijnen, kazen of vlees vandaan komen en kan daar ook over vertellen. Dat is hier veel minder. Wij proberen dat te bevorderen door middel van boeken, lezingen en symposia.'

Crosne knolletjes

'De opleiding tot 'culinair streekgastronoom' is een tijd onderdeel geweest van de Hogere Hotelschool in Maastricht, daarvoor leverden wij de gastdocenten. Maar door fusies bestaat deze opleiding helaas niet meer. We zijn nu aan het kijken of we een opleiding in Eindhoven op kunnen zetten. Want de ASG vindt het erg belangrijk dat deze kennis doorgegeven wordt. Om enkele voorbeelden te geven, zo heb je bijvoorbeeld in Aken, Tongeren en in Dinant een harde speculaassoort, net als in Nederland. Maar de Hasseltse speculaas is zo zacht, dat alleen bakkers hem kunnen bakken. Een andere wetenswaardigheid gaat over rijst. De meeste mensen in Limburg denken dat rijstevlaaien en rijststepap inheemse gerechten zijn. Maar rijst is niet een inheemse plant, het gewas moest ingevoerd worden vanuit het zuiden. Ten tijde van Karel V, toen de Nederlanden deel van het Spaanse Rijk waren, werd de gierst in gerechten vervangen door rijst. De bevolking groeide, dus had men granen nodig met een grotere opbrengst. Men ging gerst, tarwe en rogge verbouwen in plaats van gierst. En men voerde rijst in, dat een dikkere korrel dan gierst had. Zo werd gierstepap rijststepap en gierstevlaaien werden rijstevlaaien. Dat is al zo lang zo, dat men dat niet meer als buitenlands ervaart, terwijl men dat wel doet met andere gerechten met rijst zoals nasi.'

Snert- en stampotwedstrijd

Een andere manier om oude recepten in een nieuw jasje te steken en op deze manier aantrekkelijk te maken voor volgende generaties vormen de Wereld Kampioenschappen Stampot- en Snertkoken. De Kampioenschappen trekken jaarlijks veel publiek. De Stichting Oud-Hollandsche Gerechten wil met deze wedstrijd de traditionele keuken promoten. Jaarlijks brengt de stichting een receptenboekje uit om daarmee mensen aan te sporen de snert eens anders te eten dan men gewend is.

Ook in deze tijd spreekt de oude keuken mensen nog aan, zij het in een modern jasje. Van jong tot oud, in elke bevolkingslaag, overal kun je liefhebbers van de smaak vinden.

Wereldkampioenschap Snert en Stampot koken

FOTO: Nationale Beeldbank

Op 17 februari ruikt Groningen naar snert en stampot. Heerlijke, herkenbare en nostalgische geuren. Dan vindt voor de achttiende keer het Wereldkampioenschap Snertkoken plaats, en voor de elfde keer het Wereldkampioenschap Stampotkoken. De wedstrijden worden georganiseerd door de broers Auke en Henk van der Velde. Met hun 'Snert en Stampot Evenementen' willen ze de Nederlandse tradities van erwtensoep en stampot promoten en in stand houden. Om snert en stampot ook voor nieuwe generaties interessant te houden, hebben ze deze eigentijdse wedstrijd bedacht. Dit jaar staat de wedstrijd in het teken van het Jaar van het Immaterieel Erfgoed.

De deelnemers aan de Wereldkampioenschappen Snert- en Stampotkoken mogen zelf invulling geven aan hun gerecht. De één kiest voor een recept dat al generaties in de familie circuleert, de ander steekt oma's receptuur in een modern jasje. Ook wordt er veel geëxperimenteerd met combinaties van oude en nieuwe smaken.

Zo maakte de winnaar van 2005 een traditionele hutspot, maar dan wel met zwarte truffels: iets wat decennia geleden niet snel gedaan werd. Andere deelnemers proberen te scoren met recepten van meer dan honderd jaar oud. De gerechten worden door een deskundige jury beoordeeld op smaak, ingrediënten, originaliteit, dikte, uiterlijk, vulling, gaarheid en kleur.

De winnaar van het snert koken krijgt de felbegeerde zilveren *snertslaif*, de kok van de beste stampot wint de zilveren opscheplepel. De winnaars maken een tournee door Neder-

land om iedereen van hun eigen variant van stampot en snert te laten proeven.

Winterkost

Stampot of husselpot, wordt al heel lang gegeten in Nederland. Vooral hutspot heeft een belangrijke rol gespeeld in de Nederlandse geschiedenis. Toen de Spanjaarden tijdens de Tachtigjarige Oorlog hun beleg op Leiden opgaven, lieten ze in de haast een ketel met hutspot achter. Sindsdien is hutspot één van de symbolen van het Leidens Ontzet en wordt het in de stad nog ieder jaar op die dag gegeten.

Erwtensoep is vanouds al een wintergerecht. De ingrediënten konden makkelijk bewaard worden in de wintermaanden. Splitserwten bleven lang goed en aardappel, knol en wortels waren in de wintermaanden ook voorhanden. Het was een voedzaam en goedkoop gerecht, waar alle restjes in konden worden verwerkt.

Nog steeds zijn snert en stampotten echt winterkost. Met de kampioenschappen willen de broers de aandacht vestigen op snert en stampot als voedingsmiddel én als cultureel erfgoed. Want deze oude gerechten zijn nauw verweven met de Nederlandse identiteit. Dat blijkt wel uit de enquête die in 2008 werd gehouden: stampot kwam uit op nummer 12 in de top 100 van belangrijkste tradities in Nederland en erwtensoep op nummer 22.

Liefde voor oude gerechten

De animo om deel te mogen nemen aan de Wereldkampioenschappen Snert- en Stampotkoken is dan ook heel groot. Deelnemers uit het hele land – en zelfs uit het buitenland – strijden mee. Het zijn mensen met heel verschillende achtergronden, van huisvrouwen, studenten en ondernemers tot professionele chefkoks. Wat ze gemeen hebben is hun liefde voor Oudhollandse gerechten. En dat is precies wat de broers Van der Velde voor ogen hebben met hun kampioenschappen. De populariteit van stampot en erwtensoep vergroten en het enthousiasme, de recepten en tradities doorgeven aan volgende generaties. De recepten worden gebundeld in twee boekjes. Maar ook op de website van de stichting staan veel recepten.

Meer informatie:
www.oudhollandschegerechten.nl

Verskillende soorten kolen stonden vroeger veel op het menu.

Na de Tweede Wereldoorlog is veel kennis over voedselbereiding en gerechten verloren gegaan.

Feesten in Curaçao

Op Curaçao zijn de feesten uitbundig en kleurrijk. Zo is ook het boek dat Sinaya Wolfert samenstelde over dit onderwerp een kleurrijk en in het oog springend boek geworden. Klein als Curaçao is, het is de woonplaats van velerlei nationaliteiten die allemaal hun eigen feesten meebrengen. De auteur beroept zich dan ook niet op volledigheid, maar hoopt de ziel van de inwoners van Curaçao met dit boek in beeld te brengen. Beeld is dan ook de hoofdmoot, maar de feesten worden ook beschreven. Daarbij gaat het niet alleen om oude gebruiken, maar ook de traditie van de Heineken regatta komt aan bod. Sinaya Wolfert heeft vooral de sfeer van de feesten gevangen in haar foto's. Vrolijkheid, ernst, sportiviteit en drukte.

Sinaya R. Wolfert, *Curaçao celebrations* (Sinaya Wolfert Fotografie, Amsterdam 2011) ISBN 978 90 810998 0 6

Driekoningenzingen

Op 6 januari trekken kinderen in het zuiden van Nederland en in Vlaanderen langs de deuren. Ze zijn prachtig verkleed als de Drie Koningen - Caspar, Balthasar en Melchior - en ze zingen bedelliedjes om daarmee geld op te halen voor een goed doel of snoep. Het voortbestaan van het Driekoningenzingen loopt gevaar. Een actieve werkgroep onderneemt pogingen om de traditie te behouden. De kinderen zelf leveren de belangrijkste bijdrage, door de vaak

eeuwenoude liedjes van een eigentijdse tekst te voorzien.

Paul Spapens, *Driekoningenzingen, Van legende tot levende traditie* (Pharos / Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, Utrecht 2011)
Te bestellen door € 14,90, plus € 2,50, verzendkosten over te maken op rekeningnummer 810806 ten name van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur in Utrecht onder vermelding van Driekoningenzingen.

Mariaverering

Hasseltse kapel. Tilburgs springlevende Mariamonument is een mooi geïllustreerd boek over Tilburgs oudste monument. De publicatie omvat twee delen: een over de huidige elementen en functies van de kapel en een tweede deel over de geschiedenis van het monument. Het is niet bekend wanneer precies en door wie de kapel is gebouwd, maar het moet rond 1530 zijn geweest. In diverse hoofdstukken wordt beschre-

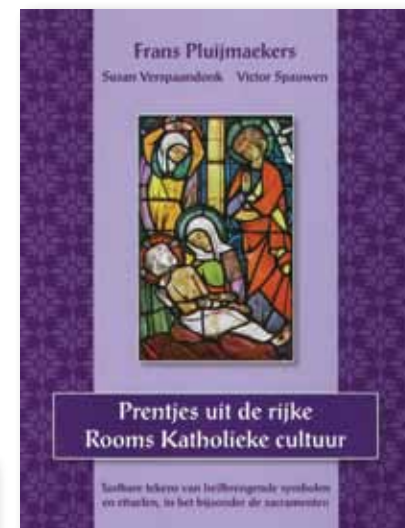

ven wat er tegenwoordig zoal gebeurt in de kapel: van rituelen als een kaarsje opsteken tot dopen en trouwen. In de Mariamaand mei is het altijd erg druk met mensen die de rozenkrans komen bidden. Ook bevat het boek interviews met de pastoor, koster en beheerder van de kapel.

Joke Knoop en Arnold Verplancke, *Hasseltse kapel. Tilburgs springlevende Mariamonument* (Stichting Vrienden van de Hasseltse kapel, Tilburg 2010)
ISBN 978 90 815045 1 5

Katholieke prentjes

In een kleurrijk kijkboek toont de kenner van gedachtenis- en andere katholieke prentjes Frans Pluijmaekers zo'n 500 prentjes uit zijn enorme verzameling. In themahoofdstukken heeft hij ze gegroepeerd rond de zeven sacramenten: doopsel, biecht, eucharistie, vormsel, huwelijk, priesterschap en de laatste sacramenten. Naast de Nederlandse

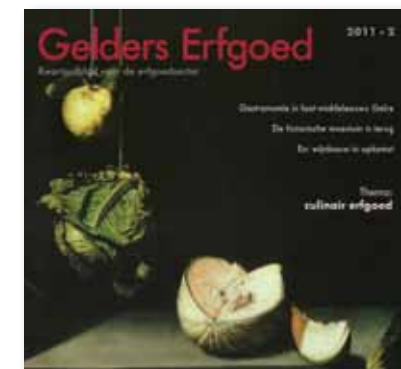

prentjes besteedt de auteur aandacht aan prentjes elders uit West-Europa. Het zijn stuk voor stuk tastbare tekens van heilbrengende symbolen en rituelen, die een grote rol hebben gespeeld in het leven van tal van mensen. Het boek legt religieus erfgoed vast en biedt een boeiend tijdsdocument, waardoor ook volgende generaties kennis kunnen maken met de geschiedenis, cultuur en tradities van katholieken in de tweede helft van de negentiende eeuw en in de twintigste eeuw.

Frans Pluijmaekers, Susan Verspaandonk en Victor Spauwen, *Prentjes uit de rijke Rooms Katholieke cultuur. tekens van heilbrengende symbolen en rituelen, in het bijzonder de sacramenten* (Uitgeverij CKZ, Zeist 2011) ISBN 978 90 818007 0 9

Culinair erfgoed

Er is een themanummer over culinaire tradities verschenen van *Gelders Erfgoed*. In dit blad besteden diverse auteurs aandacht aan uiteenlopende zaken, als de Grolsche bierbrouwerij, Flipje het fruitbaasje van Tiel en de comeback van de

historische moestuin. Ook is er aandacht voor de ontwikkeling van de fruitteelt. Deze kwam na 1875 sterk in ontwikkeling in ons land. In een artikel over eten en drinken in Gelre in de Late Middeleeuwen krijgen we een inkijkje in de eetgewoonten in de periode 1400-1500. Men at toen veel ketelkost en dronk voornamelijk bier, omdat het water doorgaans te vervuild was en het niet gebruikelijk was om melk te drinken. Verder wordt er in het tijdschrift onder meer ingegaan op typisch Gelderse producten als Arnhemse meisjes en mosterd uit Doesburg.

Gelders Erfgoed, themanummer culinair erfgoed 2011-2

Van magie tot genetica

Ziekte en kwalen zijn onafscheidelijke metgezellen van de mens sinds zijn verschijning op aarde. In de loop der tijden zijn de inzichten op het gebied van de geneeskunst alle mogelijke

kanten op gegaan, van de allereerste magische praktijken tot de moderne genetica. Paul Broos, emeritus hoogleraar en jarenlang diensthoofd-directeur heelkunde en hoofd traumatologie van het Universitair Ziekenhuis in Leuven, bracht de veranderende inzichten van alle tijden en alle werelddelen bij elkaar op een manier dat leest als een roman. Daarbij worden ontwikkelingen als medische sekten, ziekenzorg als daad van naastenliefde, beroemde artsen en vitaminen- en hormonenleer meegenomen.

Paul Broos, *Over geneeskundigen en geneeskunst. De evolutie van het medische denken door de eeuwen heen* (Davidsfonds Uitgeverij, Leuven 2011) ISBN 978 90 5826 837 2

Dagelijks leven in middeleeuwse kloosters

In een serie van drie boeken belichten Nederlandse en Vlaamse deskundigen de geschiedenis van kloosters in de Middeleeuwen. Deel een concentreerde zich op de rol en betekenis van kloosters in de cultuur en samenleving van de Nederlanden. Het nu verschenen deel twee concentreert zich op het dagelijks leven in de kloosters. Hoewel er natuurlijk de overeenkomst is van bidden, wonen en werken, is het kloosterleven in die tijd niet onder één noemer te brengen. Van bier brouwen, het

vervaardigen van handschriften tot het vak van glazenier: het werken van de monniken bestreek allerlei ambachten. Er waren bedelmonniken, kloosterlingen die kinderen opvoeden, kloosters waar de tuin een belangrijke rol speelde. Ook de strenge regels en de straffen, de voedselbereiding, de muziek en de inventaris van het klooster komen aan bod.

Martin Hillenga en Hans Kroeze red., *De middeleeuwse kloostergeschiedenis van de Nederlanden, deel II* Dagelijks leven (WBOOKS / Klooster Ter Apel, Zwolle 2011) ISBN 978 90 400 7737 1

Volkscultuur en immaterieel erfgoed

Met het oog op de aanstaande ratificatie van de UNESCO conventie is er veel aandacht voor volkscultuur en immaterieel erfgoedbeleid. In de zojuist verschenen *Boekman 88* pleit Albert van der Zeijden voor een nieuwe legitimatie van volkscultuurbeleid, waarin niet de (amateur-) kunst maar het erfgoedaspect centraal zou moeten staan. Daarbij is hij zich bewust dat ook een benadering via het erfgoed zo zijn problemen heeft, omdat de politiek er mee aan de haal kan gaan, iets waarvoor Rob van der Laarse waarschuwt in dezelfde *Boekman*.

In het laatste *Tijdschrift voor Geschiedenis* gaat Van der Zeijden op dit probleem in, in een uitvoerig besprekingsartikel, waarin hij een middenweg probeert te formuleren: 'De politiek van immaterieel erfgoed'. Het is een uitvoerig besprekingsartikel over enkele recente internationale publicaties over theorie en praktijk van immaterieel erfgoed, onder meer het boek van Markus Tauschek *Wertschöpfung aus Tradition. Der Karneval von Binche und die Konstituierung kulturellen Erbes. Tijdschrift voor Geschiedenis* 124 (2011) nr. 3.

Gemeenschap en Gemeentelijke inventaris

Immaterieel erfgoed in een Noord-Hollandse kustplaats

Van Nederland wordt na de ratificatie van het UNESCO Verdrag ter bescherming van het Immaterieel Erfgoed verwacht dat het eigen immaterieel erfgoed in kaart wordt gebracht en dat er vervolgens maatregelen worden genomen om het veilig te stellen voor de toekomst. Wat betekent dit in de praktijk? Wat valt er onder immaterieel erfgoed en wat niet? En hoe kun je er als gemeente beleid op ontwikkelen?

Immaterieel erfgoed is voor velen nog steeds een vaag en abstract begrip, misschien wel met name voor gemeentelijke overheden die dit beleidsveld, blijkens een onderzoek dat Bureau Berenschot verrichtte in opdracht van het ministerie van OCW, nog nauwelijks op het netvlies hebben. Immaterieel erfgoed is niet tastbaar, het heeft te maken met erfgoed dat je van huis uit hebt meegekregen en gemeenschappen ontlend en hun culturele identiteit aan. Dat is in algemene termen de formulering van UNESCO, gekoppeld aan de aanbeveling dat overheden er beleid op ontwikkelen opdat dit immaterieel erfgoed ook een toekomst krijgt.

Gemeentelijke overheden hebben er nog nauwelijks ervaring mee en hebben vaak geen weet van wat er in de eigen gemeente leeft en welke gemeenschappen erachter schuil gaan, laat staan wat er van hen verwacht wordt in termen van beleid. In dit artikel wil ik proberen een en ander concreet te maken, aan de hand

De tien meest genoemde tradities waren:

- Kermis
- Visserijdag
- Sinterklaas
- Sint Maarten
- Koninginnedag / vrijmarkt
- Luilak
- Avondwake bij overlijden
- Egmond op z'n kop
- Carnaval
- Nachtmis met Kerstmis

Net buiten de top tien viel de Adelbertusakker met de wonderput, waar meerdere keren per jaar en met name op 25 juni - de patroonsdag van de heilige - de pastoor een heilige mis organiseert.

Er staan gebruiken op die ook buiten Egmond populair zijn, maar die hier wel een eigen Egmondse inkleuring kregen. Op de Egmondse kermis staan bijvoorbeeld attracties van de bekende Egmondse kermisfamilies Braak en Vallentgoed. Sinterklaas wordt hier traditioneel ingehaald met de reddingsboot, al moest deze uitgerekend dit jaar verstek laten gaan omdat vanwege een schip in nood de reddingsboot dringend elders nodig was. En Koninginnedag heeft een Egmondse inkleuring gekregen door de vrijmarkt in de Voorstraat.

Avondwake

Een levensloopritueel uit de lijst is de avondwake, voor mij als 'allochtoon' een gebruik waar ik erg aan moest wennen. Was ik zelf van huis uit (in Utrecht) gewend dat de avondwake toch vooral bedoeld is voor de familie en dat de vrienden en bekenden verwacht worden tijdens de uitvaartplechtigheid, in Egmond ligt dit precies omgekeerd. Het hele dorp loopt uit tijdens de avondwake en trekt in de kerk in lange rijen langs de kist. Tijdens de uitvaart komt alleen de familie.

Dat de Egmonders het vroeger niet breed hadden, blijkt uit de traditie van de duinlandjes, een gebruik dat in de enquête ook veel genoemd is. Duinlandjes zijn een soort volkstuintjes, gesitueerd in de duinen aan de noordkant van Egmond, waar de Egmonders op een eigen landje hun groenten kunnen verbouwen. Heel pittoresk in dit bijzondere landschap.

Visserdorp

Egmond is een dorp, waar het dialect, het *derpers*, nog steeds dagelijks gesproken wordt. Er is nog zeer onlangs wetenschappelijk onderzoek naar gedaan, vanuit Duitsland nog wel, door een onderzoeker van de Universiteit van Munster. Het dialect wordt ook gesproken op speciaal daarvoor georganiseerde dialectavonden, met in oude klederdracht gehulde Egmonders.

De wonderput op de Adelbertusakker in de duinen bij Egmond-Binnen

van het dorp waar ik zelf woon: het Noord-Hollandse kustplaatsje Egmond aan Zee, in bestuurlijk opzicht onderdeel van de gemeente Bergen, waarvan ook de kernen Schoorl en Bergen deel uitmaken.

Jaar van de tradities

In het kader van het Jaar van de Tradities 2009 nam ik een enquête af onder de Egmondse bevolking, om zo te weten te komen wat Egmonders zelf belangrijke tradities vinden. De antwoorden waren zeer gemêleerd.

TEKST: Albert van der Zeijden
FOTO'S: Albert van der Zeijden, Nationale Beeldbank en Silke Lange, Stichting Adelbertusakker

De bevolking van Egmond is zeer gehecht aan zijn tradities, waaronder je ook het juten kunt scharen. De Visserijdag is verbonden met de Egmondse culturele identiteit. Egmond, tegenwoordig vooral bekend als badplaats, is immers van oudsher een vissersdorp. Met de Visserijdag worden de Egmondse roots herdacht in een voor toeristen aantrekkelijke vorm.

Immiddels is Egmond ook bekend geworden door enkele grootschalige evenementen, zoals de traditionele Nieuwjaarsduik, waaraan dit jaar zo'n 7.000 mensen deelnamen, en de Halve Marathon, met meer dan 17.000 lopers. Niet slecht voor een dorp dat zelf slechts 5.000 inwoners telt.

Van tradities naar immaterieel erfgoed

De lijst van tradities is niet één op één te transformeren naar een 'gemeentelijke

Als je denkt in termen van 'city promotion', dan kies je voor tradities waarmee Egmond zich in toeristisch opzicht op de kaart kan zetten. Dan kom je bijna automatisch uit op de Visserijdag of op relatief nieuwe tradities als de Nieuwjaarsduik en de Halve Marathon, die ongemeen populair zijn bij jongeren en ook veel volk trekken van buiten Egmond. De Visserijdag verwijst naar de historische roots van Egmond, maar je kunt je afvragen of een dergelijk folkloristisch feest, met een historische markt, traditionele visrokerijen en optredens van het plaatselijke shantykoor De Zaalnêelden, wel past op de immaterieel erfgoedlijst van Egmond. Immaterieel erfgoed moet immers gaan over *levend* erfgoed en niet om nagespeelde heropgevoerde volkscultuur van vroeger, hoe veel waarde de Egmonders er ook aan hechten.

Dan kun je beter de huidige visserijcultuur erop zetten. Nog steeds trekken vele Egmon-

zijn inmiddels uitgegroeid tot massa-evenementen. Bij de Nieuwjaarsduik raak je onder de indruk hoezeer dit evenement leeft bij jong en oud. Beide evenementen stellen ook de vraag naar de invloed van de commercie. De Nieuwjaarsduik wordt tegenwoordig georganiseerd door de middenstand en gesponsord door Unox, maar is als levende traditie voor Egmond nauwelijks te overtreffen.

Ook de gemeente gebruikt het als promotie, in het kader van city marketing. De burgemeester is bij elk belangrijk evenement te vinden, ze geeft bijvoorbeeld het startschot bij de Halve Marathon en staat voorop wanneer Sinterklaas van de reddingsboot wordt gehaald. Sommige mensen waarschuwen wel eens voor de invloed van de commercie of de commerciële belangen van de gemeente in het kader van city promotion. Dergelijke zaken zouden de spontaniteit van immaterieel erfgoed als levend erfgoed in de weg kunnen staan. Omgekeerd kunnen

groepen en gemeenschappen zelf wel. Maar in het kader van het UNESCO Verdrag kan het wel van belang zijn dat de gemeentelijke overheid inzicht heeft of krijgt in wat er leeft binnen de eigen gemeente, wat belangrijke tradities zijn en welke clubs en gemeenschappen er achter schuil gaan om eventueel te kunnen helpen als er sprake is van knelpunten. Zorg voor immaterieel erfgoed is ook in het belang van de gemeente, niet alleen in de sfeer van city marketing, maar vooral om te weten wat de eigen bevolking belangrijk vindt en waar ze zich wel bij voelt. Een inventaris van het immaterieel erfgoed is daarom ook voor de gemeente van belang.

Het gemeentelijk beleid dient zich altijd te richten op de gemeenschappen, op plaatselijke groepen en organisaties. Zij spelen in het UNESCO Verdrag immers, als de dragers van het erfgoed, een cruciale rol. Die gemeenschappen worden in Egmond vertegenwoordigd door

Verder doet de gemeente er goed aan bij het samenstellen van een inventaris rekening te houden met een aantal criteria:

- Hoe levend en dynamisch is het gebruik?
- Door wie wordt het gedragen?
- Is er een historische dimensie die waard is om verder uit te zoeken en te documenteren? Daarbij is het verstandig om samen te werken met de plaatselijke historische vereniging, de Stichting Historisch Egmond, of met het Museum van Egmond.
- Neem niet alleen grote evenementen, maar zorg er ook voor dat kleinere rituelen worden meegenomen.
- Denk niet alleen aan city marketing, maar ook aan rituelen die als zinvol worden beleefd, bijvoorbeeld de avondwake.
- Bewaak de evenwichtigheid van de inventaris.
- Zorg er bijvoorbeeld voor dat alle dorpskernen aan bod komen, dus niet alleen de lichtjesavond in Bergen of de Meidenmarkt

Een betrekkelijk nieuwe traditie: de nieuwjaarsduik

Sinterklaas wordt in Egmond binnengehaald met de reddingsboot.

Voor de halve marathon komen de mensen van ver.

De duinlandjes zijn populair bij de bevolking.

inventaris van het Egmondse immaterieel erfgoed'. Welke tradities verdienen een plek in deze inventaris? Dat ligt er maar aan vanuit welk perspectief je het bekijkt.

Als je het vanuit historisch perspectief bekijkt, dan gooit de traditie van de Adelbertusakker zeker hoge ogen. Op deze historisch oudste plek van Noord-Holland begon ooit de kerstening van Holland. Op de plek van het voormalig graf van Adelbertus ontstond een wonderbron, die sinds de vroege Middeleeuwen uitbundig wordt vereerd. Met vallen en opstaan, dat wel.

Ten tijde van de Republiek raakte de devotie in het slop om pas in de negentiende eeuw weer te worden opgepakt, onder andere dankzij het ijveren van de Egmondse pastoor Janmaat, die de parochie bestierde van 1861 tot 1892.

ders bij nacht en ontij de zee op, het blijkt ook uit de roestige tractoren die tegenwoordig het straatbeeld van Egmond bepalen. Iets dergelijks geldt ook voor de duinlandjes, nog steeds ongemeen populair bij de Egmonders, maar tegenwoordig toch vooral in de hobbysfeer beoefend, met een hele cultuur eromheen, dat wel.

Vanuit Egmonds perspectief ligt het voor de hand om te kiezen voor tradities waar de Egmonders zich mee kunnen identificeren, voor tradities die typerend zijn voor Egmond zelf.

City marketing

Aan de hand van de Nieuwjaarsduik en de Halve Marathon, kun je de vraag opwerpen hoe modern een traditie mag zijn om immaterieel erfgoed te kunnen worden. Beide gaan terug tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw en

genoemde factoren ook bijdragen aan het in stand houden van tradities, waarbij natuurlijk altijd wel voorop dient te staan: leven deze bij de bevolking zelf, ontleent die er haar culturele identiteit aan? Het zijn immers de gemeenschappen zelf die in de visie van UNESCO voorop dienen te staan.

Rol van de gemeente

Wat is de rol van de gemeente? Bij sommige vormen van immaterieel erfgoed is de gemeente nu al actief betrokken, bijvoorbeeld als orde en veiligheid in het geding zijn. Halve Marathon en Nieuwjaarsduik hebben een plek in het evenementenbeleid. Voor andere, kleinere vormen van immaterieel erfgoed, is de rol van de gemeente beperkt en daarin zal niet veel veranderen. De gemeente hoeft zich bijvoorbeeld niet te gaan bezighouden met de organisatie van de avondwake, dat doen de

actieve clubs die zich organiseren rondom specifieke tradities, zoals de duinlandjesvereniging De Noord, carnavalsvereniging 't Alf Ellefie, botenvereniging De Werf, de zeevisclub Bij Nacht en Ontij, maar ook de plaatselijke ondernemersvereniging die actief betrokken is bij de organisatie van de Nieuwjaarsduik. Ook de Adelbertusakker kent een actieve club die zich inzet voor onderhoud en beheer van dit oude Egmondse erfgoed, de Stichting Adelbertusakker.

Gemeentelijke inventaris

In de komende tijd zal er door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed hard gewerkt worden aan het opzetten van een nationale inventaris van het immaterieel erfgoed. Voor gemeenten kan het zinvol zijn om alvast samen met de bevolking de eigen tradities op een rij te zetten.

Voor gemeenten is het belangrijk zicht te hebben op het immaterieel erfgoed dat bij de bevolking leeft.

in Schoorl, maar ook de tradities uit de Egmondse.

- Denk niet alleen aan het promoten van de gemeente, zorg voor een directe betrokkenheid van de gemeenschappen die het erfgoed dragen, voor de avondwake bijvoorbeeld de Uitvaartvereniging Memento Mori.
- Heb aandacht voor levend erfgoed. In de inventaris dienen bijvoorbeeld ook jongeren zich te kunnen herkennen.
- Heb ook oog voor mogelijk bedreigd erfgoed, waarvoor activiteiten nodig zijn om de overdracht aan volgende generaties te bevorderen.

En tenslotte: de inventaris is geen ranglijst in volgorde van belangrijkheid. Elke vorm van immaterieel erfgoed heeft zijn eigen waarde voor de groep of gemeenschap die het in stand houdt.

Carnaval wordt in Egmond gevierd met een optocht door het dorp. Een paar jaar geleden had het zo streng gevoren dat de vuilnismannen slechts vuilnis wilden ophalen op een drietal verzamelpunten in het dorp. Heel Egmond moest met zijn klike naar een verzamelpunt, een ideaal onderwerp om in de carnavalsoptocht op de hak te nemen.

Almanak

Sinds de Nederlandse regering heeft aangegeven de UNESCO conventie over het immaterieel erfgoed te willen ratificeren, is er veel discussie over het nieuwe beleid. In de Tweede Kamer was er verwarring over de gehanteerde termen. Want wat is volkscultuur? En, als je deze definieert als de cultuur van het dagelijks leven, is het dan wel nodig dat de overheid er beleid op ontwikkelt? De nieuwe publicatie *Immaterieel erfgoed en volkscultuur. Almanak bij een actueel debat* zet de gehanteerde begrippen op een rij en plaatst ze in een context. Niet alleen wordt ingegaan op de inhoud van het debat, maar ook op de vraag waarom dit debat soms gevoelig ligt. In het hoofdstuk over de verschillende mogelijke doelstellingen van beleid, staan begrippen centraal als cultuurparticipatie, sociale cohesie en integratie en culturele diversiteit.

Hester Dibbits, Sophie Elpers, Peter-Jan Margry, Albert van der Zeijden, *Immaterieel erfgoed en volkscultuur. Almanak bij een actueel debat* (University Press, Amsterdam 2011) Prijs € 14,50

Dit zijn wij

Tradities vormen de culturele bagage die mensen van huis uit meekrijgen. Het is de cultuur die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Via een groot-scheeps onderzoek zijn de honderd belangrijkste Nederlandse tradities bekend geworden. In *Dit zijn wij* worden de historische achtergronden en hedendaagse betekenissen beschreven van deze tradities. Een goed leesbaar boek met veel prachtige foto's.

Ineke Strouken, *Dit zijn wij, de honderd belangrijkste tradities in Nederland* (Pharos / Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Utrecht 2009) Prijs € 22,50

Nederlanders vieren feest

In *Nederlanders vieren feest* komen alle belangrijke Nederlandse feestdagen aan bod. Niet alleen Sinterklaas, Kerstmis, Koninginnedag, Carnaval en Nieuwjaar, maar ook levenslooppfeesten als geboorte, huwelijk en dood. De auteurs bespreken op aansprekende manier de ontstaansgeschiedenis, de achtergronden en de betekenis van de feesten. Een schitterend boek met 252 pagina's wetenschappelijke informatie en rijk geïllustreerd met aansprekende foto's.

Johan de Bruijn, Cor van der Heijden, Stijn Reijnders en Ineke Strouken red., *Nederlanders vieren feest* (Uitgeverij Waanders, Zwolle 2010) Prijs € 29,95

Typisch Nederland

Wat is nu typisch Nederland? Die vraag heeft in de loop van de geschiedenis al velen bezig gehouden. Nog niet zo lang geleden werd gedacht dat alleen bij vissers en boeren echte 'Nederlandse kenmerken' te vinden waren. Maar de tijd heeft zelfs op het platteland en langs de kust niet stil gestaan. Wat wij typisch Nederland vinden, verandert voortdurend. Gezelligheid en uitbundigheid zijn even Nederlands als privacy en 'doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg'. Prachtig boek met 352 pagina's en rijk geïllustreerd.

Johan de Bruijn, Cor van der Heijden, Stijn Reijnders en Ineke Strouken red., *Typisch Nederland* (Uitgeverij Waanders, Zwolle 2010) Prijs € 39,95

Zilveren vloot

Een tentoonstelling maken, een evenement organiseren of een boek uitgeven. Het kost allemaal geld dat er te weinig of helemaal niet is. De normale exploitatie levert al hoofdbrekens genoeg op, laat staan nieuwe activiteiten. Er is genoeg geld in Nederland. De vraag is echter hoe je geldbronnen kunt vinden en aanboren. Bij het organiseren van culturele activiteiten komt veel kijken. Het is daarom altijd raadzaam om een gedegen projectplan en een plan van aanpak voor de fondsenwerving op te stellen. Dat beperkt de kans op onverwachte tekorten. Het is ook goed om het potentieel van de eigen organisatie in kaart te brengen. Vaak hebben vrijwilligers bepaalde know-how die goed aan te wenden is. Het kan verfrissend zijn om bij het zoeken naar middelen het blikveld te verruimen.

Jan Klumper en Marjolein Lamme, *Heb je wel gehoord van de zilveren vloot?* (Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Utrecht 2008) Prijs € 17,50

Goed besturen

Praktisch van opzet is de handleiding *Beleid en praktijk*. In de UNESCO conventie van het immaterieel erfgoed krijgen de plaatselijke gemeenschappen en organisaties een centrale rol toebedeeld in het beheer van het eigen erfgoed. Met het boek willen we vrijwilligersorganisaties scholen in deze belangrijke taak en ze de stap laten maken naar erfgoedzorg. Daarvoor is het belangrijk dat ze ook hun bestuur op orde hebben. Het besturen van een vrijwilligersorganisatie moet tegenwoordig voldoen aan de vereisten van 'good governance'. Deze handleiding wil hen daarvoor handreikingen bieden. In verschillende provincies zijn al cursussen opgezet, waarin deze handleiding als cursusmateriaal gebruikt wordt.

Herman Meddens, *Beleid en Praktijk, Handleiding voor historische verenigingen* (Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Utrecht 2011) Prijs € 17,50

Immaterieel erfgoed

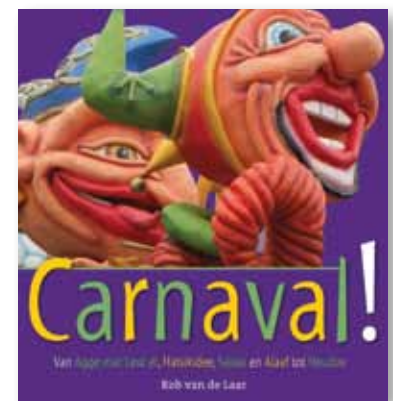
In het licht van het actuele overheidsbeleid op het gebied van immaterieel erfgoed verschijnt *Volkscultuur Magazine* als extra dik themanummer met de nadruk op de dragers van dit erfgoed. Welke organisaties willen voorgedragen worden voor de Nederlandse inventarislijst van UNESCO? In *Volkscultuur Magazine* wordt een aantal van deze organisaties belicht. Wat doen zij precies, en hoe willen zij hun tradities overdragen aan komende generaties? Wat zijn de sterke punten van hun organisatie en wat vinden zij moeilijk? Wat vinden zij van het nieuwe beleid?

Themanummer *Volkscultuur Magazine* (Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, Utrecht 2011) Prijs € 15,00

Carnaval

Het carnaval vieren in Noord-Brabant kent een hele grote verscheidenheid. Iedere stad en elk dorp geeft er zijn eigen invulling aan. Maar één ding is overal hetzelfde: het gaat om verbredering, rangen en standen gelden niet en Prins Carnaval is drie dagen de baas. In dit boek wordt de geschiedenis van het carnaval in Brabant belicht. Al in de Middeleeuwen was vastenavond een populair feest waar iedereen aan meedeed. Het historisch overzicht wordt afgewisseld met verhalen over regionale tradities en anekdotes.

Rob van der Laar, *Carnaval! Van Agge mar Leut et, Hatsikidee, Salaai en Alaaf tot Hou DOE* (Pharos / Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, Utrecht 2011) € 14,90

Met vorst binden we de ijzers onder

Ijspret als immaterieel erfgoed

TEKST Ineke Strouken
FOTO'S Nationale Beeldbank
en Jaap Spieker

Als het even vriest, slaan onze harten sneller.

Zou de vorst doorzetten? De schaatsen worden van

zolder gehaald en de weerberichten worden met

spanning gevolgd. Want Nederland is, ondanks de

tegenwoordige zachte winters, nog steeds een

belangrijk schaatsland. Een paar dagen vorst en er

wordt gestreden om de primeur van de eerste korte

baanwedstrijd van het jaar. Bij strenge vorst kijkt

iedereen naar Friesland en hoopt men elk jaar

weer op een nieuwe Elfstedentocht.

Als de winter even doorzet, begint in Nederland de spanning te stijgen. Zou de Elfstedentocht weer gereden kunnen worden? De laatste was immers al weer meer dan tien jaar geleden, in 1997. Peinzend betreden de rayonhoofden gevolgd door de televisie een bevroren sloot. Met de voet duwen zij een laagje sneeuw opzij om het ijs te keuren. Ze kijken somber, omdat het ijs te zacht is, het niet hard en niet lang genoeg vriest of omdat er regen verwacht wordt. Daarna is de televisie het podium voor de weerexperts, die gezamenlijk speculeren over hoe hard het nu, straks en morgen vriest, over de windrichting, de te verwachten neerslag en de verschillende types ijs die dat kan opleveren. In elke uitzending is er ook tijd voor herinneringen aan barre tochten en bevroren tenen.

De tocht der tochten

Als het maar lang en hard genoeg vriest, is het mogelijk om langs elf steden in Friesland een tweehonderd kilometer lange schaats-tocht te rijden. Een sportieve uitdaging waar duizenden mensen op

af komen. Op 2 januari 1902 werd deze tocht voor het eerst georganiseerd door de Friese Ijsbond. Het was een groot succes en de Elfstedentocht en de Vereniging De Friesche Elf Steden waren, na een vergadering met dertig mensen in hotel Oranje in Leeuwarden, een feit. Doel van de vereniging was om 'de Elfstedentocht door Friesland bij gunstige ijsverhoudingen voortaan jaarlijks te organiseren', wat in 1909 voor het eerst officieel gebeurde.

Die gunstige ijsverhoudingen doen zich in Nederland helaas lang niet elk jaar voor, zelfs niet bij een strenge winter. De Elfstedentocht heeft sinds 1909 maar veertien keer kunnen plaatsvinden, voor het laatst op 4 januari 1997. De winnaars in dat jaar waren Henk Angenent en Klazina Seinstra.

Op Friese doorlopers

De geschiedenis van de tocht gaat verder terug dan 1902. In Friesland was schaatsen in de winter een manier om van plaats

naar plaats te reizen. Stoere knapen schaatsten de tocht langs de elf Friese steden ook wel eens voor het avontuur. Al in 1785 en in 1845 wordt er melding gemaakt van schaatsenrijders die op één dag alle elf steden hebben gezien. In 1891 reed de sporter Pim Mulier de tocht. Hij zou later aan de wieg staan van de eerste officiële tocht en ontwierp ook het kruisje. Aan de eerste Elfstedentocht in 1909 deden drieëntwintig rijders mee. Dat deden ze op 'houtjes', Friese doorlopers.

Op 18 januari 1963 won Reinier Paping de Elfstedentocht onder erbarmelijke omstandigheden. Zeer lage temperaturen, wind en sneeuw. Een record aantal mensen hadden bevroren tenen en ogen, of hadden sneeuwblindheid. Men beschermde zich in die tijd nog met kranten en stro tegen de kou. Iedereen zat aan de buis gekluisterd, ook de mensen die nog geen televisie hadden. Koningin Juliana en Prins Bernard kwamen naar de finish. Dat was bijna een ramp geworden. Want door de duizenden belangstellenden

dreigde het ijs te begeven. Het kraakte verschrikkelijk, maar er is gelukkig niets gebeurd.

Elfstedenkruisje

De tocht begint en eindigt in Leeuwarden. In de steden waar men langs komt en ook op een paar geheime plaatsen moeten de schaatsers een stempel halen. Als de rijder alle stempels vóór middernacht heeft weten te halen, krijg hij of zij een elfstedenkruisje. Tot laat in de avond volgen de televisiecamera's de laatste schaatsers die nog tussen de bevroren weilanden en onder bruggetjes door zich eenzaam in het donker voortbewegen. Alleen de eerste elf mannen en de eerste vijf vrouwen die binnenkomen krijgen een medaille. De enige echte winnaar krijgt de Pim Mulier wisselprijs. Een bijzondere deelnemer was prins Willem Alexander, die in 1986, zonder dat iemand het wist deelnam én helemaal uitreed onder het pseudoniem W.A. van Buren.

Schaatsen hoort bij Nederland

Schaatsen was van oudsher een makkelijke manier om van a naar b te komen, zeker in Nederland, dat als waterland beschikt over een groot netwerk van meren, vaarten en grachten. Kinderen leerden deze manier van voortbewegen al vroeg op een sloot of ondergelopen stuk weiland. In de Middeleeuwen was schaatsen meer schuifelen. Na de slacht werden van de botten *glissen* gemaakt. Deze bond men onder en met behulp van prikstokken werd er vaart gemaakt.

Schaatsen, zoals wij dat kennen, gebeurde pas met de introductie van de ijzers. In Dordrecht en Amsterdam zijn de oudste schaatsen gevonden. Ze dateren uit de tweede helft van de dertiende eeuw. Deze schaatsen hebben brede ijzers en zullen waarschijnlijk niet erg snel geweest zijn. Daarom gebruikte men stokken om zich af te zetten. In Nederland ontstonden in de loop van de tijd drie hoofdtypen ijzeren schaatsen: de Hollandse kruischaats, de Zuid-Hollandse baanschaats en de Friese doorloper. De twee laatstgenoemde soorten hebben geen krul, maar een hals bekleed met hout. De verschillende typen hebben ook nog ondersoorten, terwijl de Westfriese schaats een tussenvorm is.

De koek en zopie man in afwachting van de eerste rijders

De innovaties in de schaatsindustrie kwamen niet alleen uit Nederland, maar ook uit Engeland: een baanschaats met een halve krul. De laatste uitvinding, de klapschaats, is wel een Nederlandse vinding. De schaats met het ijzer dat na de afzet losklapt, maakte snellere tijden mogelijk bij de kampioenschappen. In 1980 werd deze schaats uitgevonden en via de jeugdselecties geïntroduceerd bij de wedstrijdschaatsers. In de jaren negentig gingen ook de schaatsploegen over op de klapschaats. Alle grote kampioenen in binnen- en buitenland rijden nu op dit type schaats.

Ijspret op de prikslee

Eén van de oudste afbeeldingen van ijspret staat in een *Vlaams Psalter* uit 1325. Op het kalenderblad van februari staan twee spelende kinderen afgebeeld: het ene kind zit in een prikslee gemaakt van een paardenkaak en het andere kind staat op glissen of schaatsen. Rond 1565 tekende Pieter Breughel de Oudere de ijsbaan bij de Sint Jorispoort bij Antwerpen. Hierop staan glijdende, schaatsende en vallende mensen afgebeeld en ook iemand die aan het ijskolven is. Dat in de Gouden Eeuw schaatsen een volkssport geworden was, blijkt niet alleen uit de vele schilderijen van Hendrick Avercamp, Adriaen van der Venne en vele anderen, maar ook uit het toneelstuk *Moortje* van G.A. Bredero uit 1617. Bredero vermaakte zich er mee, dat het publiek bij de struikelende vrouwen onder de rokken kon kijken en hun blote billen kon zien.

Patroonheilige Sint Liduina

Lidwina ofwel Liduina van Schiedam is de patroonheilige van de schaatsers. Ze leefde van 18 maart 1380 tot 14 april 1433. Haar feestdag is op 14 juni. In 1890 werd ze door Paus Leo XIII heilig verklaard.

Lidwina was het enig meisje in een eenvoudig gezin met acht jongens. Het beroep van haar vader was nachtwaker. Lidwina was een godsvruchtig meisje, dat haar leven aan God wilde wijden. Op vijftienjarige leeftijd ging ze met enkele vriendinnetjes schaatsen op de dichtbevoren Maas in Schiedam. Het was de strenge

Als het begint te vriezen, worden de schaatsen uit het vet gehaald en verheugt Nederland zich op de ijspret.

winter van 1394-1395. Ze kwam ongelukkig ten val en brak een rib. Thuis werd ze op bed gelegd, maar zoals in die tijd bij armen de gewoonte was, moest de kwaal vanzelf genezen, want een dokter was te duur. Lidwina kreeg er koudvuur bij en raakte voor haar leven verlamd. Ze kon geen voedsel meer binnen houden en kreeg overal gezwollen. Ze werd doof en kon niet meer lopen. In het begin verzette ze zich tegen haar ziekte, maar later berustte ze in haar lijden. Ze kreeg stigmata – wonden op de plaatsen waar Jezus aan het kruis genageld was – op voeten en handen. Die wonden gingen spontaan bloeden en dat bloed bleek geneeskrachtig. Na 38 jaar helse pijnen stierf Lidwina. Op haar begrafenis kwamen mensen van heinde en verre. Er werd een kapel om haar graf gebouwd, die als pelgrimsplaats dienst deed.

Toertochten

De idyllische schilderijen van Hendrick Avercamp herleven nog steeds als het flink gaat vriezen. Het schaatsen van lange tochten is in ons land een belangrijke sport. Als het ijs dik genoeg is, gaan de ijzers onder en vertrekken de schaatsers op toertocht. Onderweg kan men even uitrusten en op krachten komen bij een koek- en zopiekraam. Vroeger de plek waar de schaatsers warm bier en koek konden kopen en nu de plaats waar erwtensoenp met roggebrood geserveerd wordt. De afstanden variëren van tien tot circa tweehonderd kilometer. De tochten voeren soms door gebieden die anders niet of nauwelijks toegankelijk zijn.

Naast de toertochten ging men in de tweede helft van de negentiende eeuw ook kunst- of schoonrijden. De goedgeoede burgerij en de rijke boeren begaven zich op het ijs om elegant te ijsdansen. Hun houten schaatsen waren fraai versierd met graveerwerk of dierfiguren, zoals zwaantjes. Kunstschaatsen is een sportieve gebeurtenis, waarbij solisten, paren en groepen schaatsers rotaties, sprongen en andere bewegingen op het ijs maken, het liefst onder begeleiding van muziek.

Zwieren en zwaaien

Kunstijs wordt niet door de natuur gevormd, maar met techniek. Rond 1840 schijnt er in Londen al een klein ijsvloertje te zijn geweest, een *glacarium*. In 1851 kreeg de Amerikaanse arts John Gorrie patent op zijn ijsmachine. Hij gebruikte ijs bij de behandeling van patiënten die koorts hadden. Zijn compressiekoelmachine

werkte op lucht en kon in een bassin bij zeven graden onder nul ijs maken. Dat had nog een aantal uitvindingen tot gevolg. Eén daarvan was van de Engelsman John Gamnee. Hij pompte afgekoelde glycerine door een net van elliptische koperen buizen. Zo ontstond in 1876 de eerste kunstijsbaan in Chelsea. Op de wanden waren winterlandschappen geschilderd. In navolging van Chelsea ontstonden er overal in Europa kleine overdekte ijsbaantjes met namen als 'Palais de Glace'. In het begin waren deze ijspistes nog klein, maar al gauw werden het ijspaleizen. De eerste werd in Frankfurt geopend in 1881. Deze was 532 m2 groot. Veel steden volgden. Eerst waren het nog overdekte banen, maar 1909 kwam in Wenen de eerste kunstmatig bevroren buitenbaan in gebruik.

Schaatsenrijdend Nederland moest lang wachten. Pas in 1934 kreeg Amsterdam Oost aan de Linneausstraat de eerste kunstijsbaan in Nederland. Het was een initiatief van NV Sportfondsen kunstijsbaan. Maar er kwamen te weinig bezoekers om de baan open te houden en deze werd in 1940 gesloten. De wethouder

verklaarde tegenover de gemeenteraad: 'De zaak is mislukt, want het is gebleken dat het grootste deel van de wedstrijden niet kon doorgaan, omdat het regende zodat het ijs niet goed was wjl er een laagje regenwater op stond en de mensen niet kwamen om in de open lucht naar een wedstrijd te kijken'. Dat is nu wel anders, want iedere winter kluistert de schaatsersport miljoenen televisiekijkers aan de beeldbuis om de verrichtingen van onze schaatshelden, rondje na rondje, te volgen.

Sjoukje Dijkstra

Nederlandse schaatsenrijders hebben een belangrijke positie in de schaatsersport verworven. Een bekende naam is Jaap Eden, die aan het einde van de negentiende eeuw drie keer wereldkampioen werd. Daarna gingen de Scandinavische landen het hardrijden domineren tot met Ard Schenk en Kees Verkerk in de jaren zestig het tij keerde. Vanaf 1936 vonden er kampioenschappen voor vrouwen op de schaats plaats. Bij het vrouwenschaatsen domineerden de Russische dames de kampioenschappen. Ook hier kwam de doorbraak voor de Nederlanders in de jaren zestig met Stien Kaiser

Onlosmakelijk verbonden met de ijspret: het blaasorkest

en Atje Keulen-Deelstra. Zij waren de eerste grote kampioenen voor Nederland. Nu tooien Sven Kramer, Ireen Wüst en Stefan Groothuis zich met de medailles.

Sjoukje Dijkstra behoorde tot de wereldtop bij het kunstrijden. Zij werd driemaal wereldkampioen en vijfmaal Europees kampioen. In 1964 werd ze Olympisch kampioen. Dijkstra kreeg haar talent van huis mee: haar vader had als hardrijder op de schaats al aan de Spelen van 1936 meegedaan. Tijdens haar carrière moest zij het aanvankelijk afleggen tegen landgenote Joan Haanappel, maar uiteindelijk bleek zij een klasse apart. Zij werd zes keer gekozen tot Sportvrouw van het Jaar en bij de eeuwwisseling werd zij uitgeroepen tot Nederlands beste kunstrijdster van de twintigste eeuw.

Immaterieel erfgoed

De geschiedenis laat zien dat de ijspret onlosmakelijk verbonden is met de Nederlandse culturele identiteit. Schaatsen is in Nederlands volkssport nummer 1. Ijspret verdient daarmee zeker een plaats op de Nationale Inventaris van het Nederlands Immaterieel Erfgoed. Het is een sport waar heel veel Nederlanders zich mee identificeren en waar een hele cultuur omheen hangt, inclusief de koek en zopie tenten en de talloze blaasorkesten. Het is erfgoed dat Nederlanders ook heel graag willen veilig stellen voor de toekomst en waarvoor heel wat ijsverenigingen en andere organisaties zich willen inzetten. Daarvoor heeft de ijspret de hulp niet nodig van UNESCO. De grootste bedreiging is niet of de ijspret nog wel leeft bij de Nederlandse bevolking. De grootste bedreiging is met name het weer, de klimaatverandering die mogelijk zal leiden tot steeds minder strenge winters. In het verleden hebben Nederlanders er al diverse alternatieven voor bedacht.

Het kunstijs was natuurlijk een belangrijke technologische vernieuwing, dat schaatsen mogelijk maakt ook als er geen natuurijs is. Voor de Elfstedentocht wijken we soms uit naar het buitenland, en organiseren een alternatieve Elfstedentocht in het Oostenrijkse Weissensee. De schaatsliefhebbers laten zich niet voor één gat vangen! Toch zal de alternatieve Elfstedentocht in Oostenrijk het nooit van de enige echte Elfstedentocht in Friesland kunnen winnen. Daarvoor is de beleving een te belangrijk onderdeel van de Elfstedentocht geworden, een evenement dat gevolgd wordt door de hele Nederlandse bevolking.

In het verleden is de Elfstedentocht al meerdere keren doodverklaard. Vooral toen de tocht tussen 1963 en 1985 vanwege het weer niet verreden kon worden. Toch kwam de Elfstedentocht steeds weer terug, populairder dan ooit.

Nostalgie ten top! Maak nu zelf je jaren vijftig outfit!

Nu gratis te downloaden op de website www.volkscultuur.nl: *Kuiven en artistiekelingen, de kleding van de jaren vijftig*. Het boekje bevat een handleiding om op eenvoudige wijze zelf een jaren vijftig outfit te maken. Aan de hand van een stapsgewijze uitleg wordt een basispatroon voor een eenvoudige jaren vijftig jurk gemaakt. Ook staan er tekeningen in van jurken die met behulp van dit basispatroon getekend kunnen worden.

Voor een herenkostuum staan er tips in hoe een tweedehands kostuum met een paar simpele aanpassingen in een pak met een jaren vijftig silhouet veranderd kan worden.

Het boekje hoort bij *Kuiven en artistiekelingen, Jongerenculturen in de jaren vijftig*, een gemeenschappelijke uitgave van Kunstfactor en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed.

Verhalenwedstrijd

In het kader van het Jaar van het Immaterieel Erfgoed wordt dit voorjaar in de provincie Overijssel de wedstrijd *Geef je woonplaats een eigen volksverhaal!* gehouden. Alle inwoners van Overijssel worden uitgedaagd om voor hun dorp of stad een volksverhaal te schrijven. Dit kan een herschreven oud verhaal zijn, of een heel nieuw verhaal. Als het maar een verhaal is, waarin de lokale historie naar voren komt en dat de identiteit van de plaats en de inwoners weerspiegelt. De inwoners moeten zich kunnen herkennen in het verhaal.

Maar met het schrijven van het verhaal houdt het niet op. De deelnemers moeten ook een plan schrijven om het verhaal een gezicht te geven. Dat kan door er bijvoorbeeld een opera van te maken, een lokale lekkernij te bedenken, een standbeeld te plaatsen, een terugkerende feestweek te organiseren of iets anders leuks. Met steun van de provincie Overijssel wordt een prijs van € 25.000 uitgelooft voor het beste verhaal. Hiermee kan het plan ook daadwerkelijk uitgevoerd worden.

www.volkscultuur.nl

Stichting tot Behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen

Eind 2011 werd de Stichting tot Behoud van Immaterieel Erfgoed Hindeloopen opgericht. De inwoners van dit Friese stadje willen hun speciale tradities, ambachten en gebruiken behouden. De stichting richt zich onder meer op het oude ambacht van de Hindelooper schilderkunst, het Hylper dialect, de traditionele klederdracht en de visserscultuur. De stichting is nu bezig met het inventariseren van het Hindelooper immaterieel erfgoed. Ook gaat ze het erfgoed meer onder de aandacht brengen en meer mensen erbij proberen te betrekken. Hierbij richt men zich vooral op de inwoners van Hindeloopen zelf. Het is immers hun erfgoed. Het uiteindelijke doel is om de Hindelooper cultuur een plek te geven op de nationale inventaris van immaterieel erfgoed in Nederland.

BLIJE INTOCHT IN JERUZALEM

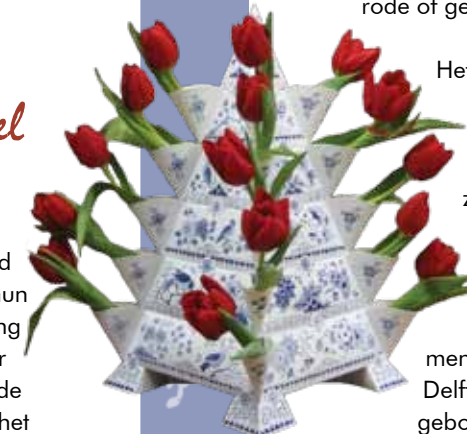
Op Palmzondag wordt de blijde intocht van Jezus Christus in Jeruzalem gevierd. Jezus reed niet als een heerser op een paard, maar op een ezel om te laten zien dat hij de dienaar der mensen was. De intocht van Jezus in Jeruzalem wordt al sinds de vierde eeuw herdacht met jaarlijkse processies op Palmzondag. In de loop van de Middeleeuwen verspreidde dit gebruik zich over West-Europa. Daar worden tijdens de optochten houten beelden van Christus op een ezel door de straten voortgetrokken. Het was een typisch volksgebruik, waar de elite kritiek op had. Door de reformatie is er in de zestiende eeuw op de meeste plaatsen een eind aan deze traditie gekomen.

Palmezel met Christus (eerste helft veertiende eeuw)
Collectie: Rijksmuseum Twente

Tulpenvaas

Een moderne versie van een Delftse bloemenpagode uit de zeventiende eeuw, gemaakt van waterdicht polypropyleen. Met het bouwpakket kan dit mooie kunstwerk gebouwd worden, zonder schaar of lijm. Giet er water in en vul hem met rode of gele tulpen.

Het idee van bloemenvazen met kleine tuitjes kwam waarschijnlijk uit Perzië en sloeg aan in Holland en Engeland in de zeventiende eeuw. Willem III, prins van Oranje en koning van Engeland, en zijn Engelse vrouw Maria Stuart hielden veel van bloemen en ornamentale tuinen en lieten veel van deze Delftse piramides maken. Het gebouwd formaat is 26 x 26 x 42 cm.

De prijs van de Tulpenvaas bedraagt € 29,50.

Bloemenblok

Dit vouwbare bloemenblok is een moderne versie van een authentieke, rechthoekige, Delfts blauwe bloemenhouder uit het einde van de zeventiende eeuw. Het tweedelige blok is van recyclebaar polypropyleen met aan de bovenkant een regelmatig patroon van gaten waarin bloemen gestoken kunnen worden.

Oorspronkelijk waren de blokken van aardewerk en bestonden ze uit één geheel. Dit ontwerp bestaat uit twee delen: de waterdichte binnenbak en het gedecoreerde buitendeel met 24 kleine en een groot gat in het midden. Beide delen zijn eenvoudig in elkaar te zetten en kunnen gemakkelijk worden schoongemaakt.

Met dit moderne Delftse bloemenblok is al met een paar tulpen in een handomdraai een fraai boeket te maken. Of vul het met een potpourri van geurende, gedroogde bloemen. Het gebouwd formaat is 21 x 7 x 9 cm.

De prijs van het bloemenblok bedraagt € 14,50.

Deze Piet Design ontwerpen zijn te bestellen via de webwinkel van www.volkscultuur.nl of door het bedrag plus € 2,50 verzendkosten per bestelling over te maken op nummer 810806 ten name van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur te Utrecht onder vermelding van de productnamen.

De traditie van één van de oudste
carnavalsverenigingen van Nederland

De Vastelaovend van

JOCUS

**'De Vastelaovend is in Venlo d'n tiéd van 't jaor
wao-in de waereld op ziene kop gezatte wuurt.
De Vastelaovendgekke neme de stad in bezit,
waobeej alle sociale range verbrand waere en laef-
tiéd, kom-aaf, aanzeen en waat al neet miér in d'n
hook gezatte waere. Venlo verandert in 't Jocusriék
wao Prins Carnaval de scépter zweijt.'**

Vastelaovend is boven de rivieren beter bekend als carnaval. Het is het uitbundige feest dat voorafgaat aan de vastentijd of veertig-dagentijd voor Pasen. De vastentijd begint op Aswoensdag. De drie dagen daarvoor, dus op zondag, maandag en dinsdag, worden de *drie döl daag* gevierd. Om in de stemming te komen zijn er vaak al wel eerder verschillende activiteiten. In Venlo bijvoorbeeld wordt tijdens de boetezitting (de buitenzitting) op zaterdagochtend letterlijk en figuurlijk het startschot voor het Limburgse carnaval gegeven.

Om elf minuten over elf houden de mensen die vooraan staan in de verzamelde menigte, de handen voor de oren vanwege het kanonschot. Zoals het hoort volgt er wat rookontwikkeling, waardoor er even minder zicht is op de in vol ornaat gestoken Raad van Elf en de Prins met zijn gevolg. Elf is een belangrijk getal dat op veel manieren terugkomt, ook bij de organisatie van de vereniging. Het is van oudsher het gekkengetal, het getal van de narren, maar 1 en 1 zou ook kunnen wijzen op de gelijkwaardigheid van iedereen die meedoet aan het feest.

Overigens is de officiële opening van het nieuwe vastelaovendseizoen al voor de jaarwisseling. Dat gebeurt in Venlo, geheel in stijl, op 11 november: 'op d'n elfde van d'n elfde'.

Jocusriék

Op carnavalszondag vindt de officiële sleuteloverdracht plaats, waarbij de burgemeester de stadssleutel overhandigt aan de prins. Dit staat symbool voor de tijdelijke machtsoverdracht. Voor drie dagen is Venlo Jocusriék en heeft Prins Carnaval het er voor het zeggen. Prins Carnaval, d'n Hoëgheid, wordt geflankeerd door twee adjudanten. Met elkaar vormen zij 't Jocus Dreejspan. Na de sleuteloverdracht trekken de kinderen verkleed en geschminkt in optocht door het centrum van de stad.

Op maandag
trekt de grote
optocht door het
centrum van
Venlo.

TEKST Jolly van der Velden
FOTO'S Nationale Beeldbank

Op de boerenbruiloft wordt een bruidspaar in de onecht verbonden.

Je laat iets bestaan in een snel veranderende tijd, een traditie die duidelijk zijn waarde heeft gehad in het verleden en dat nu nog steeds heeft.

Maandag is de dag van de 'grote optocht'. Wat valt erover te vertellen? Je moet het zien, horen en vooral beleven. Het is een bonte kakofonie van kleur, geluid, beweging en plezier. Grappige teksten, prachtig geschminkte mensen in dito kostuums, muziek en liedjes: geen wonder dat daar zoveel mensen voor op de been komen.

Op dinsdag is er de Venlose Boerenbruiloft, de dag waarop de boeren en boerinnen aan zet zijn. Deze traditie is waarschijnlijk geboren uit het feit dat de boerenstand vroeger niet zoveel aanzien had en op deze dag de rollen eens goed omgekeerd konden worden. Centraal staat 'de trouwerij', als teken van vruchtbaarheid en een nieuw begin. De ceremonie vindt plaats op het bordes van het Venlose stadhuis. Hier wordt een bruidspaar in *d'n onèch verbônde*. Daarvoor is er de Boerenbroelôfsopocht op *riek versierde koetse en kerren*. Een vast onderdeel van die optocht is de zeikton, de mestton, waar de ceremoniemeester van de vereniging op zit. Vier weken daarvoor verloofde het stel zich al op het Boeremoosbal. Dit is het eerste openbare optreden van het Boerebroelôfsgezelschap van dat jaar. Ook wordt op dat bal het 'resultaat' van het stel van het jaar daarvoor getoond: het *kiendje kiêke*.

Geschiedenis

Vastelaovend vieren is in Venlo al eeuwenoud. De eerste vermelding ervan stamt uit 1349. Het Venloosch Vastelaoves Gezelschap Jocus is sinds 1842 actief en is daarmee één van de oudste carnavalsverenigingen van Nederland. De naam Jocus komt van het Latijnse *iocus* en betekent scherts, gekheid of grap. Jocus is de Romeinse god van de humor en grappen. Opmerkelijk is dat de statuten uit 1842 nog steeds maatgevend zijn als het gaat om de bestuursaanstelling, de uitgangspunten en de doelstelling van de vereniging. Alle reglementen worden tot op de dag van vandaag aangehouden en zijn maar minimaal aangepast. De doelstelling van Jocus is om de Vastelaovendtradities in stand te houden en te bevorderen, omdat die bij de Venlose cultuur en identiteit horen. Het grootste deel van de inwoners zal zich herkennen in de uitspraak dat Vastelaovend *de leuksten tiéd van gans 't jaor is*.

Enorme organisatie

De Raad van Elf vormt het bestuur van de vereniging. Harry Pouwels ofwel Vors Joeccius XI, is de huidige voorzitter. Pouwels: 'In eerste instantie is zo'n functie een vrijetijdsinvulling, een hobby, maar door de professionalisering van de vereniging is het veel meer een onbetaalde bijbaan geworden. Er zijn heel veel activiteiten en bijkomstige verplichtingen waar wij aan deelnemen, plus dat de bestuurlijke verantwoording ook bij ons ligt. Er zijn natuurlijk piekmomenten waarop het heel druk is, maar daarnaast zijn wij het hele jaar door bezig met contacten leggen, mensen stimuleren en

bij elkaar brengen. Na tien jaar ben ik bekend bij het bedrijfsleven, dat een zeer belangrijke ondersteuning biedt. De financiën moeten er zijn, wil je dit kunnen organiseren. Bij burgemeester en wethouders ben ik ook een goede bekende, omdat een nauwe samenwerking met de overheid essentieel is. Ik zal niets vragen als het niet nodig is, dus als ik bel weten ze dat het serieus is.'

Vastelaovend is in Venlo vooral een straatfeest. De laatste jaren wordt er hard gewerkt om het straatgebeuren in alle facetten terug te brengen: van straattheater en kleinkunst, tot grote optredens in de *couleur locale*. Het trekt tienduizenden mensen per dag. Dit vergt uiteraard een enorme organisatie, ook door de steeds toenemende veiligheidseisen. 'Waarom een mens dat allemaal doet? Je kunt die vraag alleen maar beantwoorden als je de ware geest van dit volksfeest begrijpt,' zegt Pouwels. 'Het is moeilijk om dat in woorden te duiden, omdat daar een enorme gevoelswaarde en beleving achter zit. Van jong tot oud, door alle lagen van de bevolking heen, wordt dit feest in zijn meest oorspronkelijke bedoeeling hier gevierd. De hele stad is in de ban van het grote feest, waarvan de binnenstad het decor is.'

De wereld op zijn kop

Het motto van de vereniging is Joeks en Jen. Het gaat om meer dan plezier alleen, het gaat ook om de rollen die tijdens het feest allemaal anders zijn dan normaal. Het draait om de mogelijkheid de wereld op zijn kop te zetten. Oorspronkelijk was het een parodie op de bestuurslagen van de stad, maar dat staat nu minder op de voorgrond. Pouwels: 'Het is één groot theaterstuk dat je zo goed mogelijk probeert te spelen. Doordat dat spel zo levensecht is stappen mensen helemaal in die fantasiewereld en heeft iedereen zijn eigen rol. Je moet een werkelijk actieve rol kunnen vervullen, niet alleen een toeschouwer zijn. Pas als je meedoet vorm je een onderdeel ervan, voel je je opgenomen in die volksmassa.'

Sociale impact

'Ik kom uit Venlo,' vervolgt hij, 'en daarom begrijp ik dit feest ook zo goed. Het heeft een enorme sociale impact, het brengt zoveel levensvreugde en niemand wordt uitgesloten. Het gaat ons om meer dan een leuk feestje organiseren, dat kan iedereen. Het gaat ons om de geest van de traditie, om dat wat erachter zit en om iedereen daarin mee te nemen. Om toch weer te geloven in gezamenlijke idealen. Dat is voor mij heel belangrijk, omdat je iets laat bestaan in een zeer snel veranderend tijdsbeeld, dat duidelijk zijn waarde heeft gehad in het verleden en dat nu nog steeds heeft. Dat bewijst zich ieder jaar weer in een uitbundige en massaal beleefde feeststemming. We beginnen een week na het feest al met de evaluatie en daarmee met de voorbereidingen voor het volgende jaar.'

De traditie doorgeven

Zorgen over het overdragen van de traditie heeft hij niet; de jeugd reageert heel enthousiast. 'Het is niet zo dat je het mag laten liggen,' zegt hij, 'we betrekken de jeugd heel nadrukkelijk bij onze activiteiten. Net zoals je je uit je eigen kindertijd de bijzondere momenten nog herinnert en niet iedere grijze dag op die lagere school, zo blijft er voor de kinderen van nu een herinnering levend, omdat ze het jaarlijkse feestgewoel meekrijgen. Ook zijn er speciale lespakketten en is er een internationaal project, het Comeniusproject, dat in Europees verband zorgt voor uitwisseling met kinderen in Frankrijk, België en Duitsland. Op de ne van de ne komen leerlingen uit het buitenland hiernaartoe om de opening van het carnavalsseizoen mee te maken.'

Oorspronkelijk had carnaval een sterke band met het katholieke geloof, maar

Het gaat om de geest van de traditie, om dat wat erachter zit en om iedereen daarin mee te nemen.

dat staat de laatste decennia niet meer op de voorgrond. Ook bij aanname van bestuursleden wordt daar nooit meer naar gevraagd. De geloofsbeleving is privé en speelt geen duidelijke rol in het geheel van het spel.

Nieuwe sociale media

Pouwels vertelt dat de grootste verandering van de laatste tien jaar het gebruik van en het optreden in de media is. 'Als je niet met de moderne media meegaat,' benadrukt hij, 'met andere woorden als je daar niet een plek in opeist, dan besta je niet meer. Je hebt een uitgebreide site nodig waar veel informatie op staat en foto's die verwijzen naar de beleving van vorige jaren, maar we maken ook gebruik van facebook en hyves. Daarnaast onderhouden we goede contacten met de regionale en provinciale televisie en met Omroep Venlo. Zodoende heb je op de juiste momenten de juiste overdracht voor een beter en breder cultuurbereik. Er zijn uitzendingen die een kijkdichtheid hebben van 600.000 mensen. Dus heel Limburg kijkt naar deze stad en beleeft het mee, ook al zijn ze niet hier. We geven voldoende voorlichting over wat er gaat gebeuren en de mooiste beeldmomenten worden uitgezonden. Daarmee ben je voor de jeugd ook weer interessant, die leeft met beelden. Wil je dit vitaal houden, dan zijn de media onmisbaar.'

De website van de vereniging is in het Venloos en dat past bij de groei die het dialect doormaakte. Als je vroeger dialect sprak hoorde je tot de lagere sociale laag, maar die tijd is voorbij. Eén van de neveneffecten van het feest en de populaire liedjes is namelijk dat het dialect nu eigentijds hip is en door iedereen gesproken wordt.

Knelpunten

Het gaat natuurlijk niet altijd van een leien dakje, er moet regelmatig wat opgelost worden. Pouwels: 'Het gebeurt allemaal professioneler. Een knelpunt is dat je aan de ene kant probeert de spontaniteit en de geest van het feest te behouden en dat je aan de andere kant door de noodzakelijke overheidsmaatregelen zoveel dingen moet afschermen en regelen, dat een stuk van de spontaniteit dreigt verloren te gaan. Het is niet een feest om te vieren achter een dranghek. Dit is het feest van de vrijheid. Je moet kunnen gaan en staan waar je wilt en waar je het leuk vindt. Daar horen in feite geen drang-

Vastelaovend is de leukste tijd van het jaar.

heken bij, maar als het te druk wordt moet je wel. Je kunt niet meer alléén vertrouwen op de sociale controle. Met alle incidenten op andere festivals worden de eisen voor de veiligheid ieder jaar aangescherpt. We hebben veel vooroverleg met gemeente, politie, brandweer en de hulpdiensten. Maar als je dan ziet dat het feest loopt zoals het hoort te lopen, dan weet je weer waar je het allemaal voor doet.'

Prins Carnaval

De heer Lebesque was in 1969 Prins Carnaval. Hij is nu 92 jaar. Terugkijkend zegt hij: 'Aan het principe is niks veranderd: er wordt drie dagen carnaval gevierd en dan gaan ze allemaal uit hun dak. Alleen vind ik dat het de laatste tijd wel meer drinkgelagen zijn geworden, maar de jeugd houdt van een biertje en het geeft tot nu toe geen excessen. Het is een groot compliment waard hoe Jocus op het ogenblik aan de weg timmert. Vroeger ging het allemaal meer vanzelf, nu wordt er van bovenaf meer georganiseerd en dat is ook nodig.'

Over zijn rol als Prins Carnaval zegt hij: 'Dat was één van de mooiste dingen die ik in mijn leven heb mogen doen. Alle jongens die ooit Prins zijn geweest hebben zo'n gevoel. In die tijd kom je overal, ook in woonwagens of bij gehandicapten. Dat was echt een geweldige tijd. Nog elke maand komen we met alle oud-prinsen bij elkaar, een besloten gezelschap. En we ontvangen natuurlijk ieder jaar met veel egrams de nieuwe Prins.'

Die nieuwe prins wordt gekozen door de Vorst. Deze gaat mensen bezoeken in Venlo die 'een redelijk stevige gezinsbasis hebben, een verantwoordelijke functie in de stad vervullen, in Venlo geboren en getogen zijn, het dialect spreken en die een passie hebben die deels te maken heeft met de stad.' Dat kan dus iemand zijn met een goede ondernemerszin, die daarnaast sociaal actief is, of een

bijzonder kunstenaar of iemand die liedjes schrijft. Volgens Pouwels moet je 'sympathiek boven het maaiveld uit willen steken en daar goed in zijn.'

Het hofbal

De Vastelaovendviering bestaat uit veel verschillende momenten die allemaal anders zijn. Het leukste voor de Vorst is misschien wel de avond waarop hij bekend mag maken wie hij heeft uitgezocht om prins te worden. Dat gebeurt op het Hofbal. Volgens Pouwels 'een heel chic moment'. Het is een muzikaal galabal waarop de dames en heren er zeer gesoigneerd uitzien. De theaterzaal wordt als een troonzaal ingericht, waardoor je je in een koningshof kunt wanen. De Raad van Elf ziet er ook heel bijzonder uit met overdadig geplooid witte kragen boven een zwart kostuum en een felgekleurde muts, al dan niet met een paar lange veren erop.

'Voor de prins zelf is het natuurlijk ook een heel bijzonder moment,' zegt Pouwels. 'Tot dan toe is geheim gehouden wie het is en dat is een spannende tijd waarin je ontzettend op je *qui vive* moet zijn. In de voorfase ziet men het namelijk als een hobby om toch te achterhalen wie het wordt. Maar als het geheim blijft is het verrassingseffect het grootst en dat maakt het spel zo leuk. Het is voortdurend spelen met de werkelijkheid. Je moet het ook wel in je bagage hebben het als theater te blijven zien, want het wordt wel heel echt gespeeld. Je bent de held, je wordt rondgereden door chauffeurs in de duurste auto's. Je staat op een plateau, je wordt verheven tot een lokale beroemdheid. Voor velen is het een jongensdroom om ooit deze hoofdrol te mogen spelen. Maar... op dinsdagavond word je de prinsmuts weer afgenomen en dan ben je weer gewoon Venlonaar onder de andere Venlonaren.'

Meer informatie op www.jocusvenlo.nl

Vastelaovend is één groot theater-spektakel waarin iedereen een rol speelt.

Neem een abonnement op

immaterieel erfgoed

Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen op het gebied van immaterieel erfgoed? Neem dan een abonnement op immaterieel erfgoed.

Word nu abonnee en ontvang een welkomstgeschenk cadeau.

Opgeven kan via
nvc@volkscultuur.nl
of stuur de bon naar:
**Nederlands Centrum voor Volks-
cultuur en Immaterieel Erfgoed**
F.C. Dondersstraat 1
3572 JA Utrecht
(tel: 030-2760244)

Ja, ik neem tot wederopzegging een jaarabonnement op immaterieel erfgoed.

Naam: _____
Instelling: _____
Straat: _____
Postcode: _____
Woonplaats: _____
Telefoon: _____
Email: _____
Datum: _____
Handtekening: _____

YAMAHOKO-OPTOCHT

Een voorbeeld van immaterieel erfgoed in Japan

In de oude keizerstad Kyoto was het leven vroeger niet altijd even gemakkelijk. Er werden vaak oorlogen gevoerd en ook epidemieën kwamen veel voor. De inwoners van Kyoto probeerden dit onheil af te weren door de goden gunstig te stemmen met allerlei rituelen. Zo is er lang geleden, volgens sommige bronnen sinds de tiende eeuw, een reeks van samenhangende rituelen in de maand juli ontstaan, die tezamen het Gion Festival vormen.

TEKST EN FOTO'S Elise Meijer

Het hoogtepunt van het festival is een optocht van grote, versierde wagens door het oude stadscentrum op 17 juli, de Yamahoko-optocht. De wagens variëren in omvang en hoogte, maar gemiddeld zijn ze zes tot acht meter hoog en zijn er veertien tot veertig mensen nodig om ze te trekken. De palen op de wagens kunnen vijftwintig meter hoog zijn. Op de wagens zitten muzikanten en soms zijn er ook nog dansers met maskers. Op de voorste wagen zit een jongen, die speciaal is voorbereid om de optocht te openen met het doorsnijden van een touw met een zwaard.

Het festival met de rituelen gaat uit van de Yasaka-tempel, maar de inwoners van de binnenstad maken de wagens voor de optocht. De inwoners zijn verdeeld over tweeëndertig districten, die allemaal verantwoordelijk zijn voor de vervaardiging, het onderhoud en de opslag van hun eigen wagen. Er werken echter ook veel mensen aan mee die niet in die districten wonen, zoals ambachtslieden, dansers en muzikanten. De kern van het festival bestaat wel uit de bewoners van de tweeëndertig districten, die elk hun eigen Culturele Preserveringsvereniging hebben, die ervoor moet zorgen dat het festival plaatsvindt.

Alle verenigingen samen zijn lid van de Stichting voor de Verenigingen tot het Behoud van het Gion Festival, die in 1923 is opgericht. Meer dan tienduizend mensen zijn direct betrokken bij het festival. Het Gion Festival van Kyoto is bekend in heel Japan en de Yamahoko-optocht trekt elk jaar veel bezoekers. Samen met festivals in Osaka (Tenjin Matsuri) en in Tokyo (Kanda Matsuri) is dit één van de drie grootste festivals van Japan.

UNESCO

Toen bekend werd dat de UNESCO een lijst wilde aanleggen van het immaterieel erfgoed uit de hele wereld, is men in Kyoto meteen begonnen met de voorbereidingen om geselecteerd te worden. De stad Kyoto en de organisatie van het festival hebben samen de aanvraag voor de status van het immaterieel erfgoed ingediend. Zij hebben dit grondig aangepakt. 'In 2008 was het de eerste keer dat landen immaterieel erfgoed konden opgeven om internationaal

De optocht met de versierde wagens was bedoeld om de god van de storm en de zee – Susanoo – gunstig te stemmen, zodat hij de stad beschermt tegen rampspoed. Dit gebruik zou al meer dan tien eeuwen oud zijn. De mooie wagens, samen met de muziek en de gekostumeerde dansers moesten de god opvrolijken.

door UNESCO erkend te worden. Sinds 2007 heeft de stad Kyoto samen met de organisatie van het festival de nominatie voorbereid. Met een budget van in totaal 42 miljoen yen (rond de € 400.000,-) heeft de stad een film opgenomen en fotomateriaal verzameld om een goed onderbouwde aanvraag te samen te stellen,' aldus de toenmalige burgemeester.

Ruim een jaar later kende de UNESCO inderdaad de status van immaterieel erfgoed toe aan de Yamahoko-optocht van het Gion festival. Dit werd passend gevierd met een symposium. Masaaki Ueda, een emeritus professor van de Kyoto Universiteit, hield een toespraak en er werd een documentaire vertoond over de toekenning van de status van immaterieel erfgoed. Verder was er een discussie over de aantrekkingskracht van de Yamahoko-optocht en de mogelijkheden voor de toekomst. De toekenning van de status van immaterieel erfgoed is door de stad en de organisatie als een grote eer ervaren. 'Nu deze aanvraag is geselecteerd, biedt dit grote mogelijkheden

voor de stad om haar historische erfgoed te tonen aan de wereld. Met andere woorden, het is een kans om Kyoto's culturele potenties en de inzet van de lokale overheid en de burgers te laten zien,' aldus de burgemeester van Kyoto.

Meer bezoekers

De gevolgen van de toekenning werden meteen het jaar erop al kenbaar. Het aantal bezoekers steeg aanzienlijk. De inwoners van de stad merkten duidelijk dat de aantrekkingskracht van het festival gestegen was. 'Het is altijd erg druk in de tijd rondom het festival, maar vooral sinds 2009 is het nog drukker geworden. Niet alleen mensen uit Japan zelf, maar ook veel buitenlanders komen naar de stad voor het festival,' vertelt Yutaka Kubo, hotelmanager. 'We zijn vaak volgeboekt in juli en moeten nu soms mensen teleurstellen.'

Ook de kranten meldten enthousiast de toename van het aantal toeschouwers. 'De Yamahoko Junko, of optocht van festivalwa-

gens in het Gion festival, één van de drie belangrijkste festivals van Japan, trok op 17 juli door de straten van het centrum van Kyoto onder een stralend blauwe hemel, die het einde van de regentijd aankondigde. Dit was de eerste keer dat de processie plaatsvond sinds deze is erkend als belangrijk immaterieel erfgoed door UNESCO. [...] In de straten stonden ongeveer 200.000 mensen, 70.000 meer dan vorig jaar, volgens de prefecturale politie van Kyoto. Toeschouwers keken enthousiast naar de langstreckende parade in de hitte, die om 13.00 uur was opgelopen tot 32,4 graden Celsius', aldus de *Kyoto Shimbun* (17 juli 2010).

In 2011 was het de tweede keer dat de Yamahoko-optocht gehouden werd sinds de toekenning van de status. Weer steeg het bezoekersaantal tot boven de 200.000. De inzet en het enthousiasme van de deelnemers en de sfeer onder de toeschouwers werden er nog eens door versterkt. Dat het festival leeft in de stad is duidelijk. Onder een brandende zon staan toeschouwers uren naar de wagens te kijken die langzaam voorbijgetrokken worden. Bij de bochten worden de trekkers aangespoord met luid gejuich om de zware wagens over bamboe-

Het Gion Festival was oorspronkelijk een reeks van Shinto-rituelen, de oude religie van Japan. Het meest opvallende onderdeel van het festival is de optocht.

Meer dan 10.000 mensen zijn betrokken bij het festival. Inwoners van de binnenstad zijn verdeeld in districten, die elk voor hun eigen wagen verantwoordelijk zijn. Zij beschouwen het als een uitdaging en een eer om ervoor te zorgen dat hun wagen er elk jaar perfect uitziet.

De wagens zijn verdeeld in Yama en Hoko. De Yama zijn de grootste wagens met de palen, de Hoko zijn iets kleiner en hebben grote beelden van belangrijke figuren op de wagens. Samen vormen ze de Yamahoko.

DE YAMAHOKO-OPTOCHT IN KYOTO IS ERKEND DOOR UNESCO ALS BELANGRIJK IMMATERIEEL ERFGOED.

bladeren de hoek te laten maken. En aan het einde van de route bij de jury, waar een speciale muziek- en dansuitvoering opgevoerd wordt, is het extra druk. Niet alleen langs de route van de optocht, maar overal in de stad kom je verwijzingen naar het festival en de optocht tegen, zoals mini-optocht-wagens in speelgoedwinkels, standbeelden van de wagens of aanplakbiljetten.

Plannen voor de toekomst

De organisatie heeft veel plannen voor de toekomst, waarbij ook de inzet van landelijke en plaatselijke autoriteiten gevraagd wordt. Het is de bedoeling dat er in de toekomst nog meer ruimte komt voor creativiteit en culturele diversiteit, maar ook meer aandacht voor onderzoek, educatie en behoud. Naast het behoud, waarbij het doorgeven van de specifieke kennis van de ambacht slui erg belangrijk is, staan ook allerlei uitbreidingen op de agenda van de stichting. Hierbij is de medewerking van de plaatselijke autoriteiten onmisbaar.

Zo is bekend dat de optocht vroeger verdeeld was in twee delen, de Saki-Matsuri of het

vroeg festival, en de Ato-Matsuri, of het late festival. Deze vielen samen met de data voor het Shinto Festival van de Yasaka-tempel, waarbij het draagbare altaar op 17 juli naar buiten (Shinko-Sai) en op 24 juli weer naar binnen gedragen werd (Kanko-Sai). In de jaren zestig werden deze optochten op last van de lokale overheden samengevoegd tot één optocht vanwege de overlast voor het verkeer en de toeristische aspecten. Sinds 1966 is er alleen op 17 juli een optocht tijdens de Saki-Matsuri. Of het nu komt door de erkenning als immaterieel erfgoed of door andere zaken, maar sinds de nieuwe directeur van de stichting vorig jaar de mogelijkheid van de herintroductie van de Ato-Matsuri noemde, is de discussie hierover in alle hevigheid losgebarsten.

'Iedereen is het erover eens dat de Shinto-rituelen van het draagbare altaar op een bepaalde manier verbonden zijn met de beide optochten. De Ato-Matsuri zou dus op 24 juli gehouden moeten worden. We willen de zaak echter niet overhaasten, maar eerst alles goed bespreken met alle mensen die hiermee te maken hebben. Er zijn verschillende pro-

blemen die we moeten bekijken, zoals de route van de optocht,' aldus Kojiro Yoshida, directeur van de stichting.

Sommige betrokkenen wijzen op de voordelen van het verspreiden van de bezoekers over meerdere delen van de stad en de mogelijkheid om de optocht rustig te kunnen bekijken door de oude stad. Ook de inwoners van Kyoto bespreken het herinvoeren van de Ato-Matsuri. De stichting gaat alles onderzoeken en zal het projectplan dan voorleggen aan de autoriteiten, zoals de politie, brandweer en de lokale overheid. Daarmee wordt al jaren goed samengewerkt. De huidige burgemeester van Kyoto lijkt ook een voorstander te zijn van de revival van de Ato-Matsuri, dus is dit wellicht een mogelijkheid om het festival uit te breiden en tegelijk terug te brengen naar zijn oorspronkelijke vorm.

Verslag van de studiedag in Utrecht

Allerzielen is een feest van het licht geworden, dat bij voorkeur na zonsondergang gevierd wordt met fakkels bij de graven en lichtjes, die in processie naar de afzonderlijke graven worden gebracht.

EERSTE TREFDAG IMMATERIEEL ERFGOED GEMEENSCHAPPEN

In aanloop naar de Nederlandse ratificatie van de UNESCO conventie van het Immaterieel Erfgoed organiseerde het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) op zaterdag 26 november 2011 de eerste trefdag voor groepen die hun immaterieel erfgoed willen voordragen voor de nationale UNESCO inventaris.

Bij immaterieel erfgoed staat artikel 15 van de conventietekst centraal: 'Binnen het kader van zijn beschermingsactiviteiten van het immaterieel cultureel erfgoed dient iedere lidstaat de breedst mogelijke participatie te verzekeren van gemeenschappen, groepen en, als dat wenselijk is, individuen, die dat erfgoed creëren, in stand houden en doorgeven.' Het gaat dus om de gemeenschappen, die zo goed mogelijk in staat moeten worden gesteld het eigen erfgoed te beheren en toekomst te geven.

Levend dynamisch erfgoed

Tijdens de opening van de dag benadrukte dagvoorzitter Ineke Strouken dat het bij immaterieel erfgoed gaat om *levend* erfgoed. Levend erfgoed is dynamisch. Daarom stond ze wat langer stil bij het begrip *safeguarden*. 'Beschermen' is een goede Nederlandse

vertaling, die je echter wel op het verkeerde been kan zetten. Ook het woord 'authentiek' noemde ze een valkuil. Het gaat er niet om een bepaald ritueel krampachtig in stand te houden op een manier zoals het vroeger was. Tradities moeten steeds weer opnieuw betekenis krijgen voor mensen. Iedere generatie moet er de waarde van inzien. Immaterieel erfgoed is daarom per definitie dynamisch erfgoed. Sinterklaas is immers ook veranderd van de strenge, straffende man in de negentiende eeuw in een lieve kindervriend zoals wij hem kennen. Om te kunnen overleven moeten tradities met de tijd meegaan. Vandaar dat gemeenschappen zich steeds weer moeten bezinnen op de zin en waarde van de eigen traditie.

Met de ratificatie van het UNESCO Verdrag verbindt Nederland zich om één of meerdere

nationale inventarissen aan te leggen. Minstens zo belangrijk is dat Nederland zich verplicht tot het nemen van maatregelen, waardoor de gemeenschappen in staat worden het eigen immaterieel erfgoed te borgen en op deze manier levensvatbaar te houden. Het VIE heeft het jaar 2012 uitgeroepen tot het Jaar van het Immaterieel Erfgoed om het Nederlandse publiek bewust te maken van het belang van dit erfgoed. Immaterieel erfgoed is belangrijk vanwege zijn samenbindende vermogen en als verschaffer van identiteit. Het zorgt voor de leefbaarheid en historische wortels en is tenslotte ook belangrijk voor de economie, denk maar aan het toerisme.

Nabestaanden verzorgen in en rond Allerzielen de graven en zetten er witte chrysanten op.

Het doel van een beschermingsplan

In haar middaglezing vertelde Strouken dat het doel van het maken van een beschermingsplan het opzetten van erfgoedzorg is. Dat is geen statisch geheel, maar een groeiproces. Het UNESCO Verdrag vraagt gemeenschappen om op een meer bewuste manier met hun traditie om te gaan, door een strategie te ontwikkelen om de traditie levensvatbaar te houden en om maatregelen te nemen om knelpunten in de overdracht aan volgende generaties weg te nemen.

Beschermende maatregelen zijn gericht op het behoud van de betekenis van de traditie, ook voor de toekomst. Ze dwingen gemeenschappen om na te denken over waarom volgende generaties de traditie zouden overnemen. De waarde van bijvoorbeeld sacramentsprocessies ligt tegenwoordig minder in het religieuze

aspect als in het sociaal-maatschappelijke. Zulke processies zijn belangrijk voor de lokale identiteit van een plaats. Om de traditie voor de toekomst van betekenis te houden is het zaak om te bekijken hoe je jongeren kunt betrekken. Zij zullen immers de passie voor een traditie moeten voortzetten en op hun beurt weer doorgeven.

Ook in meer inhoudelijke zin kan er sprake zijn van knelpunten. Dit kan gaan om de bekendheid met het verhaal, of over technische of ambachtelijke kennis die verloren dreigt te gaan. Het kan ook om meer praktische zaken gaan, bijvoorbeeld dat het steeds lastiger wordt om bestuursleden of vrijwilligers voor de organisatie te vinden. En wat te denken van de toegenomen veiligheidseisen die door overheden worden opgelegd? Daarnaast kunnen principiële kwesties een rol spelen. Strouken benadrukte dat het maken van een safeguardingsplan altijd maatwerk is. De verschillende soorten immaterieel erfgoed hebben ieder hun eigen problematiek en vereisen daarom een eigen benaderingswijze.

Het maken van een beschermingsplan vergt heel wat inspanning. Wat krijgen de gemeenschappen terug voor een plekje op de immaterieel erfgoedlijst? Volgens Ineke Strouken stelt de procedure gemeenschappen in staat om te groeien in hun rol als erfgoedzorger en geeft deze een structuur aan zaken waarover ze toch al nadenken, namelijk de toekomst. Verder zorgt erkenning voor respect en glans, waardoor het volgens Strouken makkelijker wordt om de traditie door te geven aan volgende generaties. Het VIE is inmiddels bezig met het ontwikkelen van een stramien waardoor erfgoedgemeenschappen geholpen worden in het opzetten van hun erfgoedzorg.

Allerzielen

Na het algemeen inleidende verhaal van Ineke Strouken volgde een drietal verhalen uit de praktijk. Albert van der Zeijden begon met een persoonlijk verhaal over zijn eigen Allerzielenviering. Hij wilde daarmee laten zien dat immaterieel erfgoed vaak begint met een persoonlijke betrokkenheid. Vervolgens ga je een stap verder door het delen van rituelen met anderen, een gemeenschap. Allerzielen is een ritueel dat belangrijk is voor veel mensen. Dat is te zien aan de drukte op de begraafplaatsen rond die tijd. Een derde stap is, dat je je gaat inzetten voor de traditie, om haar een toekomst te geven. Hij doet dat met de Terebinth, een vereniging die zich inzet voor de funeraire cultuur in Nederland.

In de afgelopen jaren lag het accent vooral op het materiële erfgoed, dus op het restaureren van vervallen grafstenen. Binnen de vereniging

maakte Van der Zeijden zich hard voor het immateriële erfgoed, dat samenhangt met de zorg voor begraafplaatsen. Het is zijn stelling dat als er geen mensen meer zijn die waarde hechten aan het ritueel rond de dood, het dan snel afgelopen zal zijn met de begraafplaatsen zoals wij die nu kennen. Een traditie als Allerzielen is nauw verbonden met de bestaansgrond van de Terebinth. Zoals binnen de Terebinth de zorg voor rust- en begraafplaatsen centraal staat, staat bij Allerzielen de zorg voor de graven centraal.

Iedere vorm van immaterieel erfgoed vereist zijn eigen aanpak. Allerzielen valt in de categorie van levenslooprituelen. Het is een landelijk gebruik, maar tegelijk ook specifiek gelokaliseerd, namelijk op de begraafplaatsen. De traditie hangt samen met geloof, maar ook met rouw en herinnering. De traditie is 'onorganiseerd', maar de laatste tijd ook steeds vaker 'georganiseerd'. En er zijn vele partijen bij betrokken: nabestaanden, begraafplaatsbeheerders, de kerk, verenigingen en mensen die een dierbare hebben verloren.

De Terebinth heeft besloten om een werkgroep in te stellen voor dit project. Deze werkgroep wil allereerst de traditie goed in kaart brengen. Wat gebeurt er op de begraafplaatsen, wie doet wat, wat is de geschiedenis van het gebruik en, met het oog op *safeguarding*, wat zijn mogelijke knelpunten? Tot nu toe bestaat er geen overzicht van al dit soort zaken, daarom begint de werkgroep met een enquête onder begraafplaatsbeheerders om het gebruik nauwkeuriger te kunnen analyseren.

De enquête wil men afnemen in samenwerking met het Landelijk Overleg Begraafplaatsen. Daarnaast komt er een speciaal nummer van het ledenblad over Allerzielen, waarin de resultaten van de enquête gepresenteerd worden en artikelen over de geschiedenis staan. Tenslotte wil men ook de knelpunten in kaart brengen: het taboe rond de dood en de manier van omgaan met de religieuze achtergrond van de traditie in een tijd van ontkerkelijking. Tegelijk zijn er ook kansen, zoals de sterk gegroeide behoefte aan rituelen en de populariteit van Halloween onder jongeren. Een traditie als Allerzielen is niet zo eenvoudig in kaart te brengen. Voor de Terebinth is het dan ook zaak om samen te werken met anderen. Maar dat is allemaal nog toekomstmuziek.

Reddingsplan bedreigde ambachten

Internationaal hanteert UNESCO twee verschillende soorten lijsten: de representatieve lijst van het immaterieel erfgoed en een lijst van immaterieel erfgoed dat bedreigd wordt en dus dringend bescherming behoeft. Veel oude ambachten zouden wel eens vooral in de

tweede categorie kunnen vallen. Ze hebben te maken met het probleem van de vergrijzing van de beoefenaren. Daarnaast is er ook sprake van een teruglopende markt.

Volgens Pieter van Rooij gaat het om problemen die niet snel zijn op te lossen en die dus vragen om een lange termijn oplossing. In opdracht van het VIE ontwikkelde hij een project om het Hindelooper schilderwerk te *safeguarden* en waarin een oplossing wordt gezocht voor problemen als de slinkende afzetmarkt, de vergrijzing van de beoefenaren en het vastleggen van technieken. Het is de bedoeling dat het project later ook voor andere ambachten gebruikt kan worden.

Het Hindelooper schilderwerk heeft een rijke traditie, die teruggaat tot in de zeventiende eeuw. Het schilderwerk is internationaal vermaard, maar zit nu in een neerwaartse spiraal. Het project is gericht op het vergroten van de vraag, het uitbreiden van het aantal verkooppunten en het stimuleren van de product vernieuwing. Het eerste onderdeel van de pilot is een projectweek met leerlingen van het kunstvakonderwijs in Friesland. Doel is om kunstvakleerlingen in aanraking te brengen met het ambacht. De leerlingen gaan op excursie naar Hindeloopen, waar ze demonstraties bijwonen en het museum bezoeken. Speciaal voor product vernieuwing participeren ook een kunstenaar en een vormgever in het project. Zij moeten nieuwe toepassingen en nieuwe ideeën ontwikkelen. Het gaat dus om een uitwisseling van twee kanten. De schilders vertellen met passie over het eigen ambacht, en de leerlingen en kunstenaars komen vanuit hun eigen belevingswereld met nieuwe en frisse ideeën over toepassingen voor nu en in de toekomst. Er wordt een aanzet gegeven voor nieuwe markten en nieuwe producten. Het doel is, kortom, om het draagvlak te vergroten voor Hindelooper schilderwerk.

Toekomst voor een bedelfeest

Iedereen kent Sint Maarten als de Romeinse soldaat die zijn halve mantel aan een arme bedelaar gaf. Chris van Deventer van het Utrechts Sint Maartenberaad hield een bevolgen verhaal over zijn Sint Maartensstad Utrecht.

Het Sint Maartensberaad actualiseert het verhaal van Sint Maarten door aan te knopen bij algemeen menselijke waarden, zoals delen. Zij presenteren Sint Maarten als het symbool van samen leven en samen delen. Het is dus vooral het gedachtegoed dat verbonden is met zijn naam dat benadrukt wordt. Het Sint Maartensberaad ontplooit daarvoor verschillende activiteiten, zoals de jaarlijks terugkerende maaltijd voor daklozen op 11 november

Bij de Hindelooper schilderkunst is er sprake van een teruglopende vraag, het aantal beoefenaren vergrijsd en de product vernieuwing stagneert.

en de dag van de mantelzorg, waarop steeds een mantelzorger wordt onderscheiden met de mantel van Sint Maarten.

Verder noemde Van Deventer vooral het belang van het steeds weer opnieuw vertellen van het verhaal, zowel in zijn historische dimensie als in zijn hedendaagse betekenis. Dit jaar publiceerde het beraad zelfs een stripboek: *Sint Maarten, een levende legende*. Er wordt veel ruimte besteed aan de levensgeschiedenis van Sint Maarten zelf en daarnaast worden de lijnen ook naar het heden doorgetrokken. Dat is in ieder geval waar alle activiteiten van het Sint Maartenberaad op zijn gericht.

Subsidie

Immaterieel erfgoedzorg is iets dat de immaterieel erfgoedgemeenschappen zelf moeten organiseren. Gelukkig zijn er ook organisaties en instellingen die deze immaterieel erfgoedgemeenschappen kunnen ondersteunen. Dat is allereerst het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE), dat er alles aan doet om deze immaterieel erfgoedorganisaties klaar te stomen voor hun belangrijke erfgoedtaak. Maar er zijn ook andere instellingen, zoals de Sesam Academie en het Fonds voor Cultuurparticipatie, die uitvoering aan bod kwamen tijdens de studiedag.

Gepke van der Velde, die verbonden is aan het Fonds voor Cultuurparticipatie, vertelde over twee subsidieregelingen: de Plus regeling en de Vrijwilligersregeling.

De Plusregeling is een regeling voor het subsidiëren van projecten die gericht zijn op de bevordering en de verbreding van actieve cultuurparticipatie. Het is dus een regeling die vooral bedoeld is voor eenmalige vernieuwende projecten voor bijvoorbeeld het aanboren van nieuwe doelgroepen. Investeren in materieel of in gebouwen en projecten die gericht zijn op documentatie zijn expliciet uitgesloten van deze regeling. Belangrijk bij deze subsidie: het fonds subsidieert maximaal vijftig procent van de totale projectkosten.

De andere subsidievorm, de vrijwilligersregeling, is gericht op het versterken van vrijwilligersorganisaties. Deze regeling is speciaal bedoeld voor het versterken van organisaties die zich bezighouden met volkscultuur en immaterieel erfgoed. Met deze regeling kan worden bijgedragen aan allerlei soorten investeringen op het gebied van communicatie, ledenwerving, kennisverspreiding, netwerkvorming en publieksbereik.

Beide regelingen lopen nog door tot eind 2012, maar worden daarna beëindigd. Wel zal er dan

Het Sint Maartensberaad actualiseert het verhaal van Sint Maarten door aan te knopen bij algemeen menselijke waarden, waarbij Sint Maarten wordt gepresenteerd als het symbool van samen leven en samen delen.

Het Sint Maartensberaad heeft een stripboek uitgegeven om het verhaal op een eigentijdse manier te vertellen.

een regeling bijkomen op het terrein van het immaterieel erfgoed.

Sesamacademie

Voor vrijwilligersorganisaties is het lang niet altijd eenvoudig om de weg te vinden in de wirwar van regelingen. Het organiseren van de traditie vormt voor hen de *core-business*, daar draaien ze hun hand niet voor om. Maar hoe je een subsidieaanvraag schrijft voor een fonds, met daarin ook de goede sleutelwoorden is weer een heel andere vaardigheid. De Sesamacademie kan daarbij helpen. Deze organisatie biedt tegen een geringe onkostenvergoeding steun aan culturele non-profit instellingen in een breed scala. Zij specialiseren zich vooral in financiële en organisatorische zaken. De Academie stelt een Sesamkracht ter beschikking, die je gaat helpen om bijvoorbeeld de organisatie van bestuurlijke zaken te verbeteren. Het zijn ervaren krachten in de zin dat ze al een heel arbeidszaam leven achter zich hebben en na hun pensioen dit soort voor hen onbetaalde klussen uitvoeren.

Een sterk merk

De lezing van Hendrik Beerda ging over het werken aan een sterk merk. Beerda is 'brand

EEN SAFEGUARDINGPLAN HELPT GEMEENSCHAPPEN OM NA TE DENKEN OVER DE TOEKOMST VAN HUN TRADITIE.

consultant' die na veel gewerkt te hebben voor grote commerciële bedrijven nu vooral bezig is met het promoten van culturele merken. Een sterk merk is in economisch opzicht van groot belang. Met een product van een bepaald merk koop je een naam en een reputatie, een belofte van authenticiteit en van kwaliteit.

Hoe zit het eigenlijk in de culturele sector? Het grote verschil tussen een commerciële instelling en een culturele instelling is dat de eerste vooral geld wil verdienen, terwijl een culturele instelling meer werkt vanuit een passie. Als het gaat om authenticiteit dan geldt dat passie beter te 'verkopen' is dan een puur commercieel belang.

Authenticiteit en gedrevenheid zijn de belangrijkste *assets* van instellingen uit de immaterieel erfgoedsector. Dit kan zich op termijn uitbetalen in een sterk en onderscheidend merk. Waar het om gaat, is dat je ook voor de toekomst relevant moet zien te blijven en dat kan alleen als je je continu vernieuwt. Beerda liet aan de hand van een curve zien, dat organisaties vaak enthousiast beginnen, maar na een hoogtepunt vaak aan populariteit verliezen. Dit gebeurt bijvoorbeeld omdat de eerste generatie van bevolgenen niet meer in staat is om de nodige vernieuwingslagen te maken.

Het bouwen aan een merk bestaat uit vier onderdelen: de analyse, het ontwikkelen van een strategie, de implementatie van de strategie en tenslotte het monitoren. Voor het hervinden van de oude passie is het goed om terug te grijpen op het ontstaansverhaal van de organisatie. Waarom is onze club indertijd opgericht? Wat waren de doelstelling en de noodzaak?

Een sterk merk bestaat uit drie onderdelen: bekendheid, waardering en binding. Alle drie zijn heel belangrijk.

Om het in termen van immaterieel erfgoed te zeggen: men moet je kennen, maar zich ook zo verbonden voelen met je traditie, alsof die van henzelf is. Het gaat erom, dat het een traditie is die voor mensen betekenis heeft en die ze zelf elke keer weer invulling geven. Maar pas wel op valkuilen als het rommelen met je naam, je communicatieuitingen en logo. Blijf herkenbaar en hou je naamsbekendheid vast. Beerda pleitte in dit verband voor herkenbare saaiheid. Maar tegelijk ook voor vernieuwing om zo voor nieuwe generaties van waarde te blijven.

Dus ook voor immaterieel erfgoed geldt: vindt de balans tussen traditie en vernieuwing.

Nieuwe Hindelooper kunst

Het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen en het Fries Museum in Leeuwarden hebben gezamenlijk de serie *Oak Inside* van kunstenaar en ontwerper Christien Meindertsma verworven. *Oak Inside* is geïnspireerd op het traditionele meubilair uit Hindeloopen en bestaat uit een tafel, zes stoelen, kasten, een trapje, een dekenkast, een peper- en zoutmolens en een vloerkleed. Het Zuiderzeemuseum neemt de serie op in de tentoonstelling *Reis rondom de Zuiderzee*, die vanaf oktober dit jaar geopend is. In september 2013 krijgt het geheel een prominente plek bij de opening van het nieuwe Fries Museum.

Handwerk

Christien Meindertsma (1980) combineert oude technieken met een nieuwe kijk op de traditionele schilderspatronen. *Oak Inside* staat voor typisch Hindeloopen en typisch Fries, maar gaat tegelijkertijd over universele waarden. De serie van Meindertsma straalt duurzaamheid, kwaliteit, respect voor handwerk en gevoel voor materiaal uit. De objecten nodigen uit om met een nieuwe blik naar de authentieke Hindelooper voorwerpen te kijken.

De objecten zijn gemaakt door het bedrijf Roosje Hindeloopen, sinds 1894 een ambachtelijk bedrijf in Hindelooper interieurkunst. De gebruikte verf voor de houten onderdelen bestaat uit natuurlijke pigmenten die ook in de zeventiende eeuw gebruikt werden. *Oak Inside* is een productie van Thomas Eyck uit Oosternijkerk.

Nieuwe impuls

Met *Oak Inside* blaast Christien Meindertsma nieuw leven in de Hindelooper mix and match-stijl, waarvan de traditie 400 jaar teruggaat. Dankzij de zeevarende bevolking is het aan de Zuiderzee gelegen Hindeloopen in de zeventiende en achttiende eeuw een verzamelpunt van voorwerpen uit verschillende culturen. Hindelooper zeelieden maken handelsvaarten vanuit Amsterdam naar Scandinavië en Rusland. Met het verdiende geld kopen ze in hun thuishaven Amsterdam allerlei exotische waren. Zo ontstaat de typische Hindelooper samengestelde stijl van onder andere handbeschilderde meubelen met bloemen, vogels en guirlandes, exotisch porselein en kleding van kleurrijke sitsen uit India.

Over Christien Meindertsma

Christien Meindertsma verkent als vormgever de levensduur van producten en grondstoffen. Zij is geïnteresseerd in het ambacht en de ambachtelijke werkprocessen die door de industrialisatie ver weg van ons zijn komen te staan.

DIT ZIJN WIJ, Ineke Strouken

ISBN 978 90 79399 19 2

Prijs € 22,50

288 pagina's geheel in kleur

Pharos uitgevers

Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed

www.volkscultuur.nl

www.traditie.nl

STANDAARDWERK OVER TRADITIES VAN NU

Niet klompen en tulpen zijn bepalend voor de Nederlandse identiteit, maar Sinterklaas en Koninginnedag. Het is één van de opvallende uitkomsten van een grootscheepse enquête die door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed werd gehouden over de beleving van onze tradities.

Tradities vormen de culturele bagage die iedereen van huis meekrijgt. Het is de cultuur die van generatie op generatie wordt doorgegeven. Als je onze gezamenlijke tradities kent, ken je de Nederlander. Dat was dan ook het grote belang van bovengenoemde enquête, waaruit een betrouwbare en representatieve top 100 van Nederlandse tradities is voortgekomen.

Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed deed onderzoek naar de belangrijkste tradities in Nederland. Iedereen kon meedoen door zijn of haar tien belangrijke tradities in te sturen. De honderd meest genoemde tradities worden met hun historische achtergronden beschreven in *DIT ZIJN WIJ*. Waarom eten wij beschuit met muisjes bij een geboorte en wat is luilak voor feest?

**DIT ZIJN WIJ is te bestellen door € 22,50
over te maken op 810806 ten name
van het Nederlands Centrum voor
Volkscultuur onder vermelding van
DIT ZIJN WIJ.**

Colofon

Immaterieel Erfgoed, jaargang 1, nummer 1 – 2012

Immaterieel Erfgoed is een uitgave van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed

Redactie en exploitatie:

Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed
F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht
tel: 030-2760244
email: ncv@volkscultuur.nl
www.volkscultuur.nl / www.traditie.nl

Redactie:

Ineke Strouken (Hoofdredactie)
Saskia van Oostveen
Pieter van Rooij
Anneke Munnik
Met dank aan Albert van der Zeijden,
Olivier Rieter, Ton Fischer en Addy Kayim

Omslagfoto: Nationale Beeldbank

Opmaak: www.icarusontwerp.nl

Druk: www.libertas.nl

Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel erfgoed

Immaterieel Erfgoed verschijnt vier keer per jaar. Een abonnement kost € 22,-. Opzegging van abonnementen moet uiterlijk op 1 december aan de administratie zijn doorgegeven.

© Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen en/of vermenigvuldigd zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. Wij hebben alle moeite gedaan om recht-hebbenden van copyright te achterhalen. Mochten er personen of instanties zijn die menen aanspraak te maken op bepaalde rechten, dan wordt hun vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

Immaterieel Erfgoed is het tijdschrift voor de immaterieel erfgoed-sector. Het blad verschijnt vier keer per jaar en geeft informatie over immaterieel erfgoed en over het beleid dat hier uit voort vloeit.

Het tijdschrift *Immaterieel Erfgoed* wordt uitgegeven door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, het landelijk kennisinstituut voor immaterieel erfgoed.

Immaterieel erfgoed heeft te maken met de tradities die je van huis uit hebt meegekregen en die je deelt samen met anderen. Mensen, groepen en gemeenschappen ontlene er hun culturele identiteit aan. In 2003 heeft UNESCO een verdrag aangenomen, dat gericht is op de bescherming en versterking van het immaterieel erfgoed en het ondersteunen van de betrokken gemeenschappen in het doorgeven van hun erfgoed aan volgende generaties. De Nederlandse regering heeft aangekondigd het UNESCO verdrag van het Immaterieel Erfgoed in 2012 te zullen ratificeren. Een verplichting die uit het verdrag voortvloeit is dat elke lidstaat het immaterieel erfgoed binnen de eigen landgrenzen identificeert en documenteert door het aanleggen van één of meer inventarissen.

Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) is aangewezen om zorg te dragen voor de implementatie van het UNESCO Verdrag ter bescherming van het Immaterieel Erfgoed.

F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht Telefoon 030 – 276 02 44
E-mail ncv@volkscultuur.nl Internet www.volkscultuur.nl

Nederlands Centrum voor
Volkscultuur en Immaterieel erfgoed

